

Research Paper

Investigation and Evaluation of Crisis Management in Museums, Libraries, and Documentation Centers of the Ministry of Cultural Heritage, Tourism and Handicrafts in the Central Plateau of Iran

*Alireza Naseri Malvani¹ , Alireza Esfandiari Moghadam¹ , Behrooz Omrani² , Behrooz Bayat¹

1. Department of Information Science and Epistemology, Faculty of Humanities, Hamedan Branch, Islamic Azad University, Hamedan, Iran.
2. Department of Archeology, Cultural Heritage and Tourism Research Institute, Tehran, Iran.

Citation Naseri Malvani, A., Esfandiari Moghadam, A., Omrani, B., & Bayat, B. (2024). [Investigation and Evaluation of Crisis Management in Museums, Libraries, and Documentation Centers of the Ministry of Cultural Heritage, Tourism and Handicrafts in the Central Plateau of Iran (Persian)]. *Disaster Prevention and Management Knowledge*, 13(4), 468-491. <https://doi.org/10.32598/DMKP.13.4.796.1>

<https://doi.org/10.32598/DMKP.13.4.796.1>

ABSTRACT

Background and objective The current research was conducted to assess the situation and investigate and evaluate the crisis management in the libraries, museums, and cultural heritage documentation centers of the central plateau of Iran, in terms of the conditions of buildings and works.

Method Survey-descriptive research method, semi-structured questionnaire, and interview using questionnaire and descriptive analysis based on standard were used.

Results Findings indicated that 100% of the evaluated centers are located in areas that are threatened by various risks, and 95% of them are exposed to both natural and unnatural risk factors and industrial disasters. In terms of the types of possible accidents, more accidents were drought (subsidence, sinkhole, and dust) and earthquake (100%), fire (95%), theft (92.5%), vandalism (55%), pests (48.5%) and air pollution (47.5%). There are many problems and obstacles regarding the implementation of crisis management. Most curators were dissatisfied with the unfavorable conditions of crisis management. Lack of necessary and continuous training regarding crisis management for curators and employees of museums, lack of insurance coverage of buildings and museums, lack of crisis control plan, lack of effective and continuous communication with specialists and organizations with special services in the field of crisis management, lack of budget forecast, and lack of sufficient knowledge and skills in this area were among the problems and obstacles that were identified after the analysis.

Conclusion One of the basic problems, in addition to financial, human, administrative, and structural resources, is the lack of a suitable model, especially based on the country's climate. The model of crisis management as a road map and specifying the path for proper planning in the three areas of prevention, in the crisis situation and after the crisis is very necessary. In the current research, after examining the situation, it was found that there is no indication of a suitable model based on the region's climate in the three areas of prevention, during and after the crisis.

Keywords Crisis management, Museum, Library, Documentation center, Cultural heritage, Conservation, Preservation, Historical works, Historical monuments, Central Plateau of Iran

Article Info:

Received: 25 Dec 2023

Accepted: 20 Dec 2023

Available Online: 01 Jan 2024

* Corresponding Author:

Alireza Naseri Malvani

Address: Department of Information Science and Epistemology, Faculty of Humanities, Hamedan Branch, Islamic Azad University, Hamedan, Iran.

Tel: +98 (912) 2540054

E-mail: naserilib@gmail.com

Extended Abstract

Introduction

This study aimed to describe and assess crisis management in cultural centers across Iran's central plateau, focusing on the condition of buildings and structures.

Methods

This research is classified as applied in terms of its purpose and mixed in terms of its methodological approach. The study population included all museums, libraries, and documentation centers affiliated with the [Ministry of Cultural Heritage, Tourism, and Handicrafts](#). Due to the small population size, no sampling was conducted. Instead, the study involved 80 officials and managers from museums, libraries, and documentation centers across the provinces of Alborz, Tehran, Semnan, Qazvin, and Qom. These centers operate under the [Ministry of Cultural Heritage, Tourism, and Handicrafts](#) and adhere to international standards for museums, libraries, and documentation centers. The research utilized a survey method, semi-structured questionnaires, and interviews with descriptive analysis to examine the current conditions of buildings, crisis management practices, safety protocols, planning processes, and financial situations within these centers. Following the ISO 31000:2009 standard, a descriptive survey analysis was employed. Data were analyzed using SPSS software for both descriptive and inferential statistics to evaluate the situation, with results presented in table format.

Validity and reliability of the questionnaire: Since existing crisis management questionnaires were not suitable for the cultural and climatic contexts of Iran, the interview process involved adding necessary indicators to the questionnaire and removing irrelevant items to create a version tailored to our specific goals. To ensure the questions were relevant to the variables mentioned in the hypotheses and research questions, the questionnaire underwent review by professors specializing in information science, philology, and museum management. Additionally, it was circulated among several crisis management experts who helped identify and eliminate any vague or irrelevant questions, thereby confirming the validity of the research tool. To establish reliability, the questionnaire was distributed to 15 randomly selected managers from cultural centers for a pre-test. Reliability was then assessed by calculating the Cronbach's α coefficient. Separate Cronbach's α values were calculated for three sub-groups of crisis dimensions. The research results showed that Cronbach's

α coefficient for all dimensions across all three types of crisis management was equal to or above 75%, confirming the reliability of the questionnaire.

Results

The research revealed that all the studied centers are situated in regions prone to various crises. Specifically, 95% of these centers are vulnerable to both natural and man-made crises, including industrial disasters. The collections within these cultural centers typically comprise architectural pieces, metals, pottery, glassware, manuscripts, inscriptions, paintings, and printed books. An assessment of the physical conditions of the buildings housing museums, libraries, and documentation centers showed that 92.5% of these centers are housed in a single building. Furthermore, 53.75% of these buildings are over 200 years old, while 46.25% have been standing for more than 80 years.

Challenges in implementing effective crisis management are numerous. Officials express concerns about the inadequate state of crisis management, the absence of necessary and ongoing training for managers and staff, the lack of insurance for buildings and collections, and the absence of a crisis control plan. There is also a noted deficiency in effective and continuous communication with the public and specialized organizations, utilization of their services in crisis management, sufficient budgeting, and the necessary knowledge and skills in this field.

Moreover, 100% of the surveyed museums are located in areas threatened by various crises. Among these, 95% face both natural and unnatural crises along with industrial disasters. The most frequent potential hazards include drought-related issues such as subsidence, sinkholes, and dust, along with earthquakes (100%), fire (95%), theft (92.5%), vandalism (55%), pest infestations (48.5%), and air pollution (47.5%).

Conclusion

The study revealed significant dissatisfaction among managers and officials with the current implementation of crisis management in their respective museums, libraries, and documentation centers. Numerous challenges and obstacles were identified: Lack of continuous training in crisis management for employees, insufficient insurance coverage for buildings and collections, absence of a crisis control program, and inadequate communication with the public and specialist organizations. Additionally, there was a lack of specialized services in crisis management,

insufficient budget allocation, and a general shortfall in necessary knowledge and skills.

One fundamental issue, beyond financial, human, administrative, and structural resources, is the absence of an appropriate crisis management model tailored to the country's climatic conditions. There is a critical need for a model that serves as a roadmap to guide proper planning in three key phases: Prevention, during the crisis, and post-crisis. The study found no evidence of a suitable model addressing these phases, particularly one that considers the region's climate.

A significant finding from the research is the prevalent issue of drought, which affects 100% of the cultural centers in the study. Notably, more than 70% of managers were unaware of this looming threat. The drought leads to three hazardous conditions: Micro dust, subsidence, and sinkholes, all of which pose severe risks to the integrity of buildings and the preservation of historical and cultural monuments.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines

There were no ethical considerations to be considered in this research.

Funding

This article is taken from the PhD dissertation of Alireza Naseri Malvani, approved by the [Islamic Azad University, Hamadan Branch](#).

Authors' contributions

The authors contributed equally to preparing this paper.

Conflicts of interest

The authors declared no conflicts of interest.

Acknowledgements

The authors hereby express their gratitude to all those who helped them in collecting information, writing, and editing this article.

مقاله پژوهشی

بررسی و ارزیابی مدیریت بحران در موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مراکز اسناد وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی در فلات مرکزی ایران

*علیرضا ناصری مالوانی^۱، علیرضا اسفندیاری مقدم^۲، بهروز عمرانی^۳، بهروز بیات^۴

۱. گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران.

۲. گروه باستان‌شناسی، پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری، تهران، ایران.

Use your device to scan and read the article online

Citation Naseri Malvani, A., Esfandiari Moghadam, A., Omrani, B., & Bayat, B. (2024). [Investigation and Evaluation of Crisis Management in Museums, Libraries, and Documentation Centers of the Ministry of Cultural Heritage, Tourism and Handicrafts in the Central Plateau of Iran (Persian)]. *Disaster Prevention and Management Knowledge*, 13(4), 468-491. <https://doi.org/10.32598/DMKP.13.4.796.1>**doi** <https://doi.org/10.32598/DMKP.13.4.796.1>

حکیده

زمینه و هدف پژوهش حاضر با هدف تبیین وضعیت و بررسی و ارزیابی مدیریت بحران در مراکز فرهنگی فلات مرکزی ایران، شرایط بنا و آثارشان انجام شده است.**روش** برای این کار از روش تحقیق پیمایشی توصیفی، ابزار پرسش‌نامه نیمه ساختاریافته و مصاحبه با پرسش‌نامه و تجزیه و تحلیل توصیفی بر اساس استاندارد استفاده شده است.**یافته‌ها** نتایج حاکی از آن است که ۱۰۰ درصد مراکز مورد پژوهش در منطقه‌ای واقع شده‌اند که ۹۵ درصد آن‌ها هم در معرض بحران‌های طبیعی و هم غیرطبیعی و فجایع صنعتی هستند. از نظر نوع سوانح احتمالی بیشتر سوانح عبارت‌اند از: خشکسالی (فرونشست، فروچاله و گرد و غبار)، زلزله با ۱۰۰ درصد احتمال، آتش‌سوزی با ۹۵ درصد، سرقت با ۹۲/۵ درصد، وندالیسم با ۵۵ درصد، آفات با ۴۸/۵ درصد و آلودگی هوا با ۴۷/۵ درصد. مشکلات فراوانی درباره اجرای مدیریت بحران وجود دارد و بیشتر مسئولان از شرایط نامطلوب مدیریت بحران، نبود آموزش‌های لازم و مستمر درباره مدیریت بحران برای مدیران و کارکنان موزه‌ها، نبود پوشش بیمه ساختمان و مجموعه، عدم برنامه کنترل بحران و ارتباط مؤثر و مستمر با افراد و سازمان‌های متخصص و خدمات تخصصی آن‌ها در حوزه مدیریت بحران، عدم پیش‌بینی بودجه لازم در این باره و نداشتن دانش و مهارت کافی در این حوزه، از جمله مشکلات و موانعی بود که پس از تجزیه و تحلیل این سؤال به دست آمد.**نتیجه‌گیری** یکی از مشکلات اساسی علاوه بر منابع مالی، انسانی، اداری و ساختاری، نبود الگوی مناسب، به‌ویژه بر اساس اقلیم کشور است. الگوی مدیریت بحران به‌عنوان نقشه راه و مشخص کردن مسیر راه برای برنامه‌ریزی مناسب در ۳ حوزه پیشگیری، وضعیت بحران و بعد از بحران بسیار ضروری است. در پژوهش حاضر، پس از بررسی وضعیت مشخص شد نشانی از الگوی مناسب بر اساس اقلیم منطقه در ۳ حوزه پیشگیری، هنگام و بعد از بحران وجود ندارد.**کلیدواژه‌ها** مدیریت بحران، مراکز فرهنگی، حفاظت، آثار تاریخی، فلات مرکزی ایران

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۰۴ دی ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش: ۲۹ آذر ۱۴۰۲

تاریخ انتشار: ۱۱ دی ۱۴۰۲

* نویسنده مسئول:

علیرضا ناصری مالوانی

نشانی: همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد همدان، دانشکده علوم انسانی، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی.

تلفن: ۰۵۴۰۰۵۴ (۹۱۲) ۹۸+

رایانامه: naserilib@gmail.com

مقدمه

کاهش اثرات، به کارگیری و ارتقای امکانات و تجهیزات موجود برای آمادگی و مقابله با حوادث، پیش‌بینی و تأمین نیازهای اساسی و اضطراری و از قبل سازمان‌یافته و افزون بر آن، حفظ سلامت، ایمنی و بازگرداندن شرایط به حالت عادی ضرورتی امکان‌پذیر است که باید در برنامه کار سازمان‌های متولی، از جمله وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی که متولی امر حفاظت و نگهداری میراث باستانی ایران است، قرار گیرد.

محیط یک سازمان را می‌توان مجموعه‌ای از افراد، گروه‌ها و نیروهای درونی و بیرونی مؤثر بر سازمان تعریف کرد. در دنیای امروز بسیاری از سازمان‌ها به دلیل کم‌توجهی به محیط و نداشتن برنامه شناسایی و مدیریت بر آن، دچار شوک و بحران می‌شوند. بروز شوک و بحران می‌تواند فعالیت‌های جاری یک سازمان را مختل کند و منافع و اعتبار آتی آن را به خطر بیندازد. از این رو، مدیریت بحران، ابزاری برای حفظ منافع و اعتبار سازمان‌هاست. هر سازمان کوچک یا بزرگ، دولتی یا خصوصی از ریسک بحران گریزان است؛ بنابراین سازمان‌های امروزی، پیش از مواجهه با بحران، باید زمان و منابعی را برای برنامه‌های مدیریت بحران اختصاص دهند (گیوه‌چی و هنرمندراد، ۱۳۹۶).

در این راستا، تردیدی نیست که هر کشوری باید با استفاده از دانش، عقل و خرد و ابتکارات مدیریتی جمعی نخبگان و متخصصان خود در کنار تجارب حاصله در دیگر جوامع به حذف یا کاهش اثرات و مقابله با حوادث بپردازند. مدیریت جامع بحران برای بهره‌گیری گسترده از عوامل مؤثر در بهینه‌سازی اقدامات و کاهش خسارات ناشی از بحران و مقابله هوشمندانه و برنامه‌محور با آن پدید آمده است (حسینی، ۱۳۸۶).

با توجه به غنی بودن آثار و اشیای باستانی ایران به کارگیری فرایند مدیریت بحران به منظور کاهش اثرات باید سرلوحه موزه‌های کشور قرار گیرد. بر این اساس، لازمه هرگونه برنامه‌ریزی برای مقابله با بحران‌های طبیعی و غیرطبیعی و به حداقل رساندن خسارت آن‌ها، شناخت ماهیت، چگونگی وقوع، دامنه و عمق رویداد در نواحی مختلف است که هم‌زمان راهکارها و ایده‌های جدید می‌تواند به نوعی از طریق همکاری و همراهی با این حوادث اثرات آن‌ها را کاهش دهد و لطمه‌های ناشی از وقوع آن‌ها را به حداقل برساند. لزوم آمادگی و پیشگیری به منظور کاهش تأثیر بحران بر مجموعه‌های موزه‌ای و چگونگی مواجهه با این بحران‌ها و فجایع در موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مراکز اسناد مقوله‌ای است که بر سرنوشت این آثار تأثیر می‌گذارد (حکمت، ۱۳۸۹).

به‌طور خلاصه باید گفت بحران به‌صورت بخش جدایی‌ناپذیر و طبیعی حیات سازمان‌ها و جوامع امروز درآمده است. بحران‌ها دیگر ویژگی غیرعادی، کمیاب و اتفاقی برای جامعه جهانی تلقی نمی‌شوند، بلکه در تار و پود جوامع مدرن رخنه کرده‌اند. همه سازمان‌ها هر روز و هر لحظه تحت تأثیر بحران‌های کوچک و بزرگ قرار دارند؛ بنابراین مدیران سازمان‌ها باید پیوسته آماده

کشور ایران با تمدنی کهن و غنی، سرشار از آثار ارزشمند اطلاعاتی در قالب محمل‌های اطلاعاتی کتابخانه‌ای، موزه‌ای و آرشیوی است که هر کدام از این آثار نشان‌دهنده دوره‌های مختلف تاریخ ایران زمین هستند که نشان از ذوق و هنر پیشینیان ما دارند و باید در حفظ و نگهداری این آثار گران‌بها کوشا بود و آن‌ها را برای آیندگان به ودیعه گذاشت.

کتابخانه‌ها، موزه‌ها و آرشیوها، خانه‌های فرهنگ و تمدن جامعه انسانی و رازگشای گذشته آن‌ها هستند و در عین حال، تصویری کم و بیش روشن از هویت کنونی ما ارائه می‌دهند و همچون شناسنامه، نشانگر هویت تاریخی و ملی ما هستند. در این میان، تلاش برای حفاظت و نگهداری مجموعه‌های موزه‌ای از این لحاظ مهم است. عناصر مجموعه‌های موزه‌ها، کتابخانه‌ها و آرشیوها آثار نیستند که در صورت ضایع شدن بتوان جایگزینی برای آن‌ها یافت. مجموعه‌های این مراکز، به این اعتبار نه تنها گنجینه ملی یک کشور، بلکه جزئی از اسناد جهانی فرهنگ و تمدن انسانی به حساب می‌آیند (ورنر، ۱۹۹۲).

در سراسر دنیا هر ساله انواع بحران‌ها مانند خشکسالی، زلزله، سیل و غیره آسیب‌های جبران‌ناپذیر مالی و جانی فراوانی به دنبال داشته است. در این میان، کشور ما در عین گستردگی تنوع اقلیمی و شرایط متفاوت آب و هوایی دارد و زمینه وقوع بسیاری از بلاهای شناخته‌شده در آن فراهم است و از لحاظ جغرافیایی، سیاسی و فرهنگی همواره در معرض وقوع بحران بوده تا جایی که جزء ۱۰ کشور بلاخیز جهان قرار گرفته است. میراث فرهنگی نیز از این صدمات مصون نمانده و آسیب‌های جبران‌ناپذیری متحمل شده است که نمونه آن آسیب گسترده ارگ بم در زلزله بم بود (ویسی، ۱۳۸۶).

در این شرایط نگاهی اجمالی به بناهای مراکز فرهنگی در سراسر کشور روشن می‌کند بیشتر موزه‌ها، کتابخانه‌ها و آرشیوهای کشور، بناهایی با کاربری اولیه غیر مراکز فرهنگی (موزه، کتابخانه، آرشیو و مرکز اسناد) هستند و در بناهایی مستقرند که قبل از قرن ۱۴ ه. ق ساخته شده و خود بناها، ارزش تاریخی و فرهنگی دارند که با تبدیل به مرکز فرهنگی، تغییر کاربری یافته‌اند.

از سوی دیگر، کشور ایران به‌واسطه موقعیت جغرافیایی، شرایط اقلیمی و وضعیت زمین‌شناختی، از جمله کشورهایی بلاخیز جهان محسوب شده و همه ساله به‌واسطه وقوع انواع مختلف بلایا، خسارات و تلفات زیادی به آن وارد می‌شود. حوادث غیرمترقبه و خانمان‌سوز طبیعی مانند خشکسالی، زمین‌لرزه، سیل، گردباد و غیره که زندگی بسیاری از انسان‌ها را به خطر می‌اندازد، در زمره بلایای طبیعی به شمار می‌آیند. در این میان میراث فرهنگی نیز از این امر مستثنا نبوده و صدمات جبران‌ناپذیری را متحمل شده است (حسینی، ۱۳۸۶). از این رو، اقدامات پیشگیری و حذف یا

رویاری با این بحران‌ها باشند و برای پیشگیری یا کاستن تأثیر آن‌ها بر سازمان‌های خود چاره‌اندیشی کنند (شعاع هاشمی، ۲۰۱۴).

پس باید تدابیری بیندیشیم که به نواحی ارزش‌های فرهنگی کشورمان را پاسداری کنیم و با برنامه‌ریزی دقیق تخریب‌ها و احتمال آسیب به مجموعه‌های موزه‌ای را کاهش دهیم (ویسی، ۱۳۸۶). همان‌گونه که اشاره شد با توجه به موقعیت ایران در میان ۱۰ کشور بلاخیز جهان و نیز غنا و گستردگی آثار تاریخی در سراسر کشور و اهمیت حفظ و نگهداری این مجموعه‌های ارزشمند همواره این سؤال مطرح بوده که بهترین مدیریت و مسیر برای حفظ و نگهداری مجموعه‌های مراکز فرهنگی (کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مراکز اسناد) با توجه به شرایط خاص کشور، به‌ویژه بر اساس تنوع اقلیمی چیست.

پژوهش حاضر به منظور پاسخگویی به این سؤال طرح‌ریزی شده است. بدین منظور وضعیت مدیریت بحران و حفظ و نگهداری آثار و بناهای تاریخی در مراکز فرهنگی (کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مراکز اسناد) تابعه وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی را بررسی و ارزیابی کرده است تا با توجه به بحران‌پذیر بودن، تنوع اقلیمی و غنای مراکز فرهنگی کشور احتمالاً دورنمایی برای مقابله ارائه و آسیب را به حداقل کاهش دهد.

پرسش‌های پژوهش

کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مراکز اسناد میراث فرهنگی در فلات مرکزی کشور مورد پژوهش بیشتر حاوی چه منابع و محتوای اطلاعاتی (اشیا و اسناد) هستند؟

ساختمان‌های کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مراکز اسناد میراث فرهنگی در فلات مرکزی کشور مورد پژوهش در چه وضعیتی قرار دارند؟

اصلی‌ترین بحران‌های رودرروی کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مراکز اسناد میراث فرهنگی مورد پژوهش در فلات مرکزی کشور کدام هستند؟

وضعیت ایمنی مدیریت بحران در کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مراکز اسناد میراث فرهنگی در فلات مرکزی کشور چگونه است؟

وضعیت برنامه‌ریزی آموزشی مدیریت بحران در کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مراکز اسناد وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی در فلات مرکزی کشور چگونه است؟

پیشینه پژوهش

بر اساس یافته‌های پژوهش، نیکنام به بررسی روش‌های علمی و عملی حفاظت و نگهداری کتاب و به یکی از عوامل مؤثر بر مدیریت بحران در کتابخانه‌ها پرداخته است. تنها به یک بُعد از مدیریت بحران توجه شده و در نهایت، تنها راهکارهایی برای

حفاظت از کتاب‌ها ارائه داده است (نیکنام، ۱۳۵۵). نجفی در بررسی وضعیت کتابخانه ملی و ارائه راه‌حل برای دست یافتن به وضع مطلوب، به‌طور خلاصه وضعیت ساختمان‌های مختلف کتابخانه را شرح می‌دهد (نجفی، ۱۳۷۳).

دانش‌نور، در این پژوهش به بررسی چگونگی حفظ و مراقبت از مواد کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های اختصاصی تهران و تنها به ارائه اطلاعات توصیفی از وضع موجود و همچنین ارائه راهکارهایی برای حفاظت از منابع کتابخانه‌ای پرداخته است. (دانش‌نور، ۱۳۷۵). نیکنام در پژوهش «برنامه‌ریزی ملی برای حفاظت و نگهداری از مواد کتابخانه‌ای» ضمن تجزیه و تحلیل توصیفی و روش تحقیق مروری، به لزوم توجه به میراث فرهنگی ملی اشاره کرده و به این نتیجه رسیده که سیستم نگهداری کتاب و سایر مواد در کتابخانه‌های بررسی‌شده بسیار پایین‌تر از حد استانداردهای ایمنی است. این پژوهش علاوه بر کنترل بحران درباره منابع کتابی به منابع نفیس و منحصر به فرد نیز اشاره کرده است، اما از لحاظ زمینه پژوهشی (نیکنام، ۱۳۸۱).

ناصری مالوانی در پایان‌نامه کارشناسی ارشد به امکان‌سنجی حفاظت و نگهداری نسخ خطی در کتابخانه‌های ملی، مرکزی دانشگاه تهران، مرعی، مرکزی آستان قدس و ملک با طرح دیجیتال کردن این نسخ پرداخته که در نتایج وضعیت مناسبی بر اساس استانداردها در حفاظت و نگهداری نسخ خطی نشان نمی‌دهد (ناصری مالوانی، ۱۳۸۵). ویسی به حفاظت از مجموعه‌های موزه‌ای و تنها به کنترل بحران در بررسی وضعیت موجود موزه‌ها در مقابل زلزله پرداخته است (ویسی، ۱۳۸۸).

خانکه در پژوهش خود به ارائه و طراحی مدل ارائه خدمات سلامت در زمان بلایای طبیعی به کاربران پرداخته و به لحاظ این‌که نظریه‌های مدیریت راهبردی، راهکارهای عملی برای مواجهه با بحران و پس از آن ارائه کرده با سایر پژوهش‌ها متفاوت است، (خانکه، ۱۳۸۶). حکمت به بررسی مدیریت بحران موزه‌ها در دنیا و ارائه راهکار برای مدیریت بحران موزه‌ها پرداخته است (حکمت، ۱۳۸۹). احمدی و همکاران در پژوهش خود به ارائه مدل مدیریت بحران برای بیمارستان‌های شهر تهران پرداخته و تنها بر بُعد نیروی انسانی به کنترل بحران تمرکز کرده‌اند (احمدی، ۱۳۹۱).

فرهودی در پژوهش خود به بومی‌سازی مدیریت بحران در کتابخانه‌های پژوهشگاهی و در نهایت، به الگوی بومی برای کنترل بحران در کتابخانه‌های آموزشگاهی پرداخته است. همچنین به لحاظ ارائه و تنها الگوی بومی مناسب کتابخانه‌های آموزشگاهی را ارائه داده و به بحث موزه‌ها و آرشیوها پرداخته است (فرهودی، ۱۳۹۳). همتی نوح‌دوست گیلانی در پژوهش خود به معرفی الگوهای مدیریت بحران که پیش از پژوهش ارائه شده، پرداخته است و در نهایت، الگویی جامع که حاصل ادغام و ترکیب سایر الگوهاست، ارائه کرده است (همتی نوح‌دوست گیلانی، ۱۳۹۴).

روش کتابخانه‌ای اسنادی برای گردآوری داده‌های اولیه استفاده شده است (وارلاموف و پلاسار، ۲۰۰۸).

متیوز و همکاران در پژوهشی با عنوان «مدیریت بحران در آرشیوها، کتابخانه‌ها و موزه‌ها» با روش پیمایشی توصیفی به بررسی مدیریت بحران در موزه‌ها، آرشیوها و کتابخانه‌های انگلستان پرداخته‌اند. نتایج حاصل شده از ۶۳۷ پرسش‌نامه نشان می‌دهد که از این میان ۳۲ درصد از آرشیوها، ۳۳ درصد از کتابخانه‌ها و ۳۱ درصد از موزه‌ها پرسش‌نامه‌ها را پس فرستاده‌اند.

در نهایت، نتایج پژوهش نشان می‌دهد بیش از نیمی از مدیران مراکز مورد پژوهش ۵۶ درصد اطلاع داده بودند، مرکز آن‌ها برنامه مدون کنترل بحران دارد و تقریباً دوسوم ۶۵ درصد از برنامه‌های مدون کنترل بحران آن‌ها طی ۱۲ ماه گذشته به‌روز شده بودند. همچنین ۸۳ درصد از مدیران (بیشتر آن‌ها) در مراکز خود تجربه مواجهه با بحران را داشتند که برنامه کنترل بحران در زمان وقوع بحران بسیار مؤثر بوده است. همچنین درباره بحث بیمه تقریباً دوسوم مدیران اذعان کردند مرکز آن‌ها بیمه شده که از این میان سهم موزه‌ها ۷۴ درصد، کتابخانه‌ها ۶۶ درصد و آرشیوها نیز ۴۸ درصد بوده است.

مایر و همکاران در پژوهشی با عنوان «تأثیر عوامل انسانی در مدیریت بحران» به مقوله نیروی انسانی در مدیریت بحران پرداخته‌اند و در آن به شاخص‌هایی چون نقش نیروی انسانی مناسب و مهارت‌های آن‌ها در حل بحران می‌پردازند که در واقع، بخشی از روش‌ها و خط‌مشی‌های لازم برای اجرای مدیریت بحران در کتابخانه‌های مورد پژوهش به شمار می‌رود (مایر و همکاران، ۲۰۰۷).

ویگشایدنر و همکاران (۲۰۱۱)، در پژوهشی با عنوان «تولید دانش در خصوص خطر سونامی در سطح جامعه، اساسی برای برنامه‌ریزی و اجرای راهبردهای کاهش خطر» به این نتیجه رسیده‌اند که افراد جامعه باید درباره این خطر آگاهی کافی داشته باشند، از هشدارها اطلاع پیدا کنند و با دانش و آگاهی لازم مسیرهای تخلیه و محل‌های اسکان را در اختیار داشته و تمرین‌های لازم در این زمینه را انجام دهند. در برخی موارد، لازم است فعالیت‌های مشخصی اولویت‌بندی شوند، چرا که منابع محدود این اجازه را به مراجع ذی‌صلاح نمی‌دهند تا در محل‌های مختلف قادر به انجام فعالیت‌های یکسان و هم‌زمان باشند در تدوین این طرح‌ها از ایجاد دانش و آگاهی درباره این خطرها پشتیبانی و شناسایی مناطق پرخطر برای تصمیم‌گیری و اجرای معقول معیارهای کاهش خطر لازم است (وارلاموف و پلاسار، ۲۰۰۸).

حسین مصطفی در پژوهشی با عنوان «برنامه‌های مدیریت بلایا در آرشیوها و کتابخانه‌های خاورمیانه در زمان جنگ: مطالعه موردی جنگ در عراق و مصر» با انجام مطالعه موردی و مطالعه

پارسامعین و همکاران در پژوهش خود به ارائه الگوی مدیریت خطر حوادث و بلایا برای بیمارستان‌های ایران پرداخته و در این پژوهش تطبیق مناسبی با پژوهش‌های خارجی دارد (پارسامعین و همکاران، ۱۳۹۸). در پیشینه‌های پژوهشی داخل کشور حاکی از این است که در زمینه مدیریت بحران در کتابخانه‌ها و موزه‌ها پژوهش‌های متعددی انجام شده‌اند که از لحاظ ارائه الگو با یکدیگر همسو هستند، اما زمینه پژوهشی آن‌ها متفاوت است. با این‌که الگوی بومی نیز مد نظر قرار گرفته، برای موزه‌ها، مراکز اسناد و کتابخانه‌ها به‌صورت استاندارد الگویی ارائه نشده است.

روزنتال و همکاران در پژوهشی با عنوان «دنیایی از بحران‌ها و مدیریت بحران» به الگویی دست یافته‌اند که به سازمان‌های درگیر بحران و مدیریت آن دیدگاهی علمی می‌دهد و در الگوی ارائه‌شده در این پژوهش، ارتباطات و هماهنگی‌های درون و برون‌سازمانی، از جمله مشکلات پس از بحران شناخته شده است (روزنتال و همکاران، ۲۰۰۳).

پژوهش مییور و شنتن که فقط رویکرد کیفی دارد، انجام شده که علاوه بر کتابخانه و آرشیو، موزه‌ها را نیز شامل در پژوهش مذکور تنها ۲۰ درصد از مراکز مورد بررسی از برنامه‌های کنترل بحران به‌طور مؤثر استفاده کرده‌اند (مییور و شنتن، ۲۰۰۲)، در حالی که روزنتال و همکاران در پژوهشی با عنوان «دنیایی از بحران‌ها و مدیریت بحران» به الگویی دست یافته‌اند که به سازمان‌های درگیر بحران و مدیریت آن دیدگاهی علمی می‌دهد. در این الگو، جایگاهی برای مقوله ارتباطات و هماهنگی‌های سازمانی در نظر گرفته شده و به این نتیجه رسیده‌اند که الگوهای معمولی ارتباطات و هماهنگی‌های سازمانی درون‌سازمان کافی نیست و مستلزم ایجاد راهکارهای مختلف است (روزنتال و همکاران، ۲۰۰۳).

در الگوی ارائه‌شده در این پژوهش، ارتباطات و هماهنگی‌های درون و برون‌سازمانی، از جمله مشکلات پس از بحران شناخته شده است که در پژوهش متیوز و همکاران، این آمار به ۵۶ درصد افزایش یافت، البته بحث جامعه پژوهش را نیز باید مد نظر داشت که در سال ۲۰۰۷ این جامعه از گستردگی بسیار بیشتری برخوردار بوده است. همچنین این پژوهش تنها درباره برنامه کنترل بحران نبوده و بیشتر وجوه مدیریت بحران، از جمله بحث بیمه و آموزش را در این مراکز بحث و بررسی کرده است (متیوز و همکاران، ۲۰۰۹).

پژوهش وارلاموف و پلاسار، علاوه بر این‌که کمی بوده، تنها بر وجود یا نبود برنامه کنترل بحران در کتابخانه‌ها تمرکز داشته است. با توجه به وجوه اشتراک موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مراکز آرشیوی، در این پژوهش تنها، مراکز در یک حوزه بررسی می‌شوند. از نظر نحوه گردآوری داده‌ها، ابزار گردآوری اطلاعات در بیشتر پژوهش‌ها پرسش‌نامه محقق‌ساخته است. علاوه بر پرسش‌نامه از ابزار مصاحبه و مشاهده نیز استفاده شده و در کنار این ابزار از

ارزیابی وضعیت موجود با ابزار تجزیه و تحلیل توصیفی در نرم افزار SPSS تجزیه و تحلیل و با استفاده از روش های توصیفی و استنباطی اطلاعات به دست آمده در قالب جدول ارائه شدند.

روایی و پایایی پرسش نامه

با توجه به این که پرسش نامه های مدیریت بحران، قابلیت استفاده در مراکز فرهنگی و اقلیمی ایران را نداشت، در فرایند مصاحبه، شاخص های ضروری در پرسش نامه اضافه و موارد بی استفاده حذف شده و نتیجه حاصل شده برای رسیدن به هدف نهایی، پرسش نامه حاضر است. برای اطمینان از مرتبط بودن پرسش های پرسش نامه با متغیرهای مطرح شده در فرضیه ها و پرسش های پژوهشی، علاوه بر بازنگری پرسش نامه توسط استادان علم اطلاعات و دانش شناسی و موزه داری، بین چند تن از متخصصان مدیریت بحران نیز توزیع شده و پرسش های مبهم و نامربوط تشخیص داده و حذف شده اند.

از این رو، روایی ابزار پژوهش حاصل شده است. برای تعیین پایایی، پرسش نامه بین ۱۵ نفر از مدیران مراکز فرهنگی مورد نظر (به صورت تصادفی) برای انجام پیش آزمون توزیع شده، سپس با استفاده از محاسبه ضریب آلفای کرونباخ، قابلیت اعتماد آن مورد سنجش قرار گرفته است. نتایج اندازه گیری آلفای کرونباخ ابعاد زیر مجموعه ۳ نوع بحران، جداگانه محاسبه شده است.

با توجه به نتایج ارائه شده در پژوهش، ضریب آلفای کرونباخ تمام ابعاد هر ۳ نوع مدیریت بحران مساوی یا بالای ۷۵ درصد است؛ بنابراین پایایی پرسش نامه تأیید شده است.

یافته ها

سؤال اول پژوهش: مراکز فرهنگی مورد پژوهش بیشتر حاوی چه نوع اطلاعاتی (آثار موزه ای، کتاب و اسناد) هستند؟

همان طور که در جدول شماره ۱ مشاهده می شود، یافته ها حاکی از این است که بیشترین آثار موجود در مراکز عبارتند از: معماری ۷۳/۷۵ درصد، آثار فلزی ۵۷/۵ درصد، سفال ۵۰ درصد، شیشه ۳۷/۵ درصد، نسخه خطی ۳۳/۷۵، کتیبه ۳۰ درصد، نقاشی ۲۷/۵ و کتاب چاپی ۲۶/۵ درصد.

سؤال دوم پژوهش: ساختمان های مراکز فرهنگی مورد پژوهش در چه وضعیتی قرار دارند؟

همان طور که در جدول شماره ۲ مشاهده می شود، ۹۲/۵ درصد مراکز فرهنگی تنها ۱ ساختمان دارند و تنها ۷/۵ درصد ۲ یا بیش از ۲ ساختمان دارند. ۵۳/۷۵ درصد از مراکز فرهنگی مورد پژوهش بیش از ۲۰۰ سال و ۴۰ درصد از نمونه پژوهش بیش از ۸۰ سال قدمت دارند. ۷۱/۲۵ درصد پاسخ دهنده ها اظهار داشته اند ساختمان موزه جزء آثار تاریخی بوده یا ثبت ملی شده است، در حالی که ۲۳/۷۵ درصد بر ثبت نشدن این موضوع اشاره داشته اند.

منابع و اسناد موجود به این نتیجه رسید که ۲ نمونه از کتابخانه ها و آرشیوها که تحت تأثیر جنگ ها یا درگیری های ویرانگرانه قرار داشته اند، ارزیابی شده و برای جلوگیری از بروز بلایا در آینده اقداماتی پیشنهاد داده است.

وارگاس فلورز و همکاران (۲۰۱۴)، در پژوهشی با عنوان «طراحی سناریوهای واقعی برای مدل های کیفی مدیریت بلایا» به ارائه رویکردی پیشنهادی پرداخته اند. بر اساس تحلیل مجموعه ای از سناریوها امکان پذیر است. یکی از سناریوها در این رویکرد، ۵ گام برای تعریف کردن سناریوهای مرتبط و کامل نیاز است: گام نخست: شناسایی محرک های قبلی حوادث، گام دوم: تعیین احتمال وقوع حوادث در آینده، گام سوم: محدود کردن مناطق تحت تأثیر، گام چهارم: ارزیابی تأثیر بر جمعیت و گام پنجم: ارزیابی تأثیر بر زیرساخت ها. استفاده از این الگوها برای تصمیم گیری به عنوان داده های مرتبط با مدل بهینه سازی پس از بروز بحران، قطعاً کیفیت تصمیم ها را افزایش خواهد داد.

بررسی تحقیقات انجام شده لزوم توجه به مدیریت بحران برای برخورد با چالش هایی که احتمال به وجود آمدن در موزه ها، مراکز اسناد و کتابخانه ها را دارند، تأیید می کند. پژوهش حاضر از این جهت با بیشتر پژوهش های انجام شده همسو است، اما از لحاظ این که به ارائه الگوی بومی مناسب با موزه ها، کتابخانه ها و آرشیوهای کشور ایران می پردازد با سایر پژوهش ها متفاوت است. همچنین در ایران پژوهشی در حوزه الگوی مدیریت بحران در کتابخانه ها، موزه ها و مراکز اسناد انجام نشده است؛ بنابراین پژوهش حاضر می تواند زمینه های لازم برای بازنگری در مدیریت بحران در این مراکز را ایجاد کند.

روش

این پژوهش به لحاظ هدف از نوع کاربردی و به لحاظ رویکرد پژوهش از نوع آمیخته است. در این راستا، در این پژوهش جامعه آماری شامل تمام موزه ها، کتابخانه ها، مراکز اسناد میراث فرهنگی (که دارای ساختمان تاریخی و آثار تاریخی) در فلات مرکز ایران (استان های البرز، تهران، سمنان، قزوین و قم) و فعال تابعه وزارت میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری در کشور است که بر اساس استانداردهای جهانی مفهوم موزه، کتابخانه و مرکز اسناد را رعایت کرده و تابع وزارت متبوع هستند، ارزیابی و مطالعه شده اند.

برای بررسی و شناسایی وضعیت موجود از لحاظ ساختمان، بحران های رودرروی کتابخانه ها، موزه ها و مراکز اسناد میراث فرهنگی، شیوه های برنامه ریزی مدیریت بحران، وضعیت ایمنی، وضعیت برنامه ریزی و وضعیت مالی موجود؛ با روش تحقیق پیمایشی، ابزار پرسش نامه نیمه ساختار یافته و مصاحبه با پرسش نامه، با تجزیه و تحلیل توصیفی. بر اساس استاندارد (ISO 31000, 2009) در مرحله بعد از روش پژوهش تحلیل پیمایشی توصیفی استفاده شده است. یافته های حاصل برای

جدول ۱. توزیع فراوانی برحسب آثار و منابع اطلاعاتی موجود در مراکز فرهنگی (صمدی‌پرندي، ۱۳۸۳)

منابع اطلاعاتی	تعداد (درصد)	موجود در مراکز فرهنگی
نقاشی	۲۲(۲۷/۵)	
کتیبه	۲۴(۳۰)	
اسکناس	۲(۲/۵)	
فرش	۱۳(۱۶/۲۵)	
سکه	۱۹(۲۳/۷۵)	
فیلم	۳(۳/۷۵)	
اسلحه سرد و گرم	۱۵(۱۸/۷۵)	
لوازم پزشکی	۰(۰)	
چرم	۸(۱۰)	
آثار فلزی	۴۶(۵۷/۵)	
نسخه خطی	۲۷(۳۳/۷۵)	
ساز	۳(۳/۷۵)	
پارچه	۱۹(۲۳/۷۵)	
شیشه	۳۰(۳۷/۵)	
وسایل ارتباطی	۱(۱/۲۵)	
مهر	۱۱(۱۳/۷۵)	
تمبر	۲(۲/۵)	گزینه‌ها
سفال	۴۰(۵۰)	
سند	۱۳(۱۶/۲۵)	
عکس	۱۹(۲۳/۷۵)	
دوربین	۱(۱/۲۵)	
ساعت	۴(۵)	
گلیم	۲(۵/۲)	
تاکسیدرمی	۱(۱/۲۵)	
نشان و مدال	۱(۱/۲۵)	
خودروهای موتوری	۱(۱/۲۵)	
عاج	۱۷(۲۱/۲۵)	
معماری	۵۹(۷۳/۷۵)	
مبلمان و اشیای تزئینی	۱۱(۱۳/۷۵)	
زیلو	۳(۳/۷۵)	
کتاب چاپی	۲۱(۲۶/۲۵)	
کتاب چاپ سنگی	۹(۱۱/۲۵)	
اسلاید	۳(۳/۷۵)	
فرم عکاسی	۳(۳/۷۵)	

جدول ۲. توزیع فراوانی برحسب تعداد، عمر، اثر تاریخی و ثبت ملی، بیمه موجود یا نبود راه‌های خروج اضطراری برای ساختمان مراکز فرهنگی (حکمت، ۱۳۸۹، بنیاد نجات میراث مصر (EHRF)، ۲۰۱۸).

مؤلفه	گونه‌ها	تعداد (درصد)	درصد تجمعی
تعداد ساختمان‌های مجموعه مراکز فرهنگی	۱ ساختمان	۷۴(۹۲/۵)	۹۲/۵
	۲ ساختمان	۳(۳/۷۵)	۹۶/۲۵
	چند ساختمان	۱(۱/۲۵)	۹۷/۵
	بیش از ۵ ساختمان	۲(۲/۵)	۱۰۰
	جمع	۸۰(۱۰۰)	
تاریخ دقیق ساخت بنا، قدمت دقیق بنا و دوره تاریخی ساخت بنا	هزاره ۴ پیش از میلاد	۲(۲/۵)	۲/۵
	عصر آهن	۱(۱/۲۵)	۳/۷۵
	۱۶۷	۱(۱/۲۵)	۵
	۲۴۵	۲(۲/۵)	۷/۵
	۴۸۹	۱(۱/۲۵)	۸/۷۵
	۵۴۶	۱(۱/۲۵)	۱۰
	۵۵۰	۱(۱/۲۵)	۱۱/۲۵
	۶۸۳	۱(۱/۲۵)	۱۲/۵
	۷۳۲	۱(۱/۲۵)	۱۳/۷۵
	۷۷۷	۱(۱/۲۵)	۱۵
	۹۰۰	۱(۱/۲۵)	۱۶/۲۵
	۹۲۶	۱(۱/۲۵)	۱۷/۵
	۱۰۰۷	۱(۱/۲۵)	۱۸/۷۵
	۱۰۶۷	۱(۱/۲۵)	۲۰
	۱۱۰۰	۱(۱/۲۵)	۲۱/۲۵
	۱۰۷۸	۱(۱/۲۵)	۲۲/۵
	۱۱۳۸	۱(۱/۲۵)	۲۳/۷۵
	۱۱۷۳	۱(۱/۲۵)	۲۵
	۱۱۹۰	۱(۱/۲۵)	۲۶/۲۵
	۱۱۹۱	۱(۱/۲۵)	۲۷/۵
	۱۲۱۰	۱(۱/۲۵)	۲۸/۷۵
	۱۲۱۴	۱(۱/۲۵)	۳۰
	۱۲۲۸	۱(۱/۲۵)	۳۱/۲۵
	۱۲۳۹	۱(۱/۲۵)	۳۲/۵
	۱۲۴۳	۲(۲/۵)	۳۵
	۱۲۴۶	۱(۱/۲۵)	۳۶/۲۵
	۱۲۵۰	۲(۲/۵)	۳۸/۷۵

مؤلفه	گونه‌ها	تعداد (درصد)	درصد تجمعی
	۱۲۵۳	۱(۱/۲۵)	۴۰
	۱۲۵۴	۱(۱/۲۵)	۴۱/۲۵
	۱۲۶۱	۱(۱/۲۵)	۴۲/۵
	۱۲۶۷	۳(۳/۷۵)	۴۶/۲۵
	۱۲۷۰	۲(۲/۵)	۴۸/۷۵
	۱۲۷۳	۱(۱/۲۵)	۵۰
	۱۲۸۰	۱(۱/۲۵)	۵۱/۲۵
	۱۲۹۰	۲(۲/۵)	۵۳/۷۵
	۱۳۰۴	۴(۵)	۵۸/۷۵
	۱۳۰۷	۳(۳/۷۵)	۶۲/۵
	۱۳۰۸	۳(۳/۷۵)	۶۶/۲۵
	۱۳۱۴	۲(۲/۵)	۶۸/۷۵
	۱۳۱۵	۱(۱/۲۵)	۷۰
	۱۳۲۰	۷(۸/۷۵)	۷۸/۷۵
	۱۳۲۵	۱(۱/۲۵)	۸۰
	۱۳۲۷	۱(۱/۲۵)	۸۱/۲۵
	۱۳۴۰	۲(۲/۵)	۸۳/۷۵
	۱۳۴۵	۱(۱/۲۵)	۸۵
	۱۳۴۶	۱(۱/۲۵)	۸۶/۲۵
	۱۳۵۴	۲(۲/۵)	۸۸/۷۵
	۱۳۵۵	۵(۶/۲۵)	۹۵
	۱۳۵۶	۳(۳/۷۵)	۹۸/۷۵
	۱۳۸۳	۱(۱/۲۵)	۱۰۰
	جمع	۸۰(۱۰۰)	
ساختمان موزه از جهت اثر ثبت ملی	بلی	۵۷(۷۱/۲۵)	۷۱/۲۵
	خیر	۱۹(۲۳/۷۵)	۹۵
	بی‌جواب	۴(۵)	۱۰۰
	جمع	۸۰(۱۰۰)	
وضعیت بیمه ساختمان مراکز فرهنگی	بلی	۴(۵)	۵/۲
	خیر	۷۳(۹۱/۲۵)	۹۶/۲۵
	بی‌جواب	۳(۳/۷۵)	۱۰۰
	جمع	۸۰(۱۰۰)	
وجود یا نبود راه‌های خروج اضطراری برای ساختمان مراکز فرهنگی	بلی	۳۳(۴۱/۲۵)	۴۱/۲۵
	خیر	۴۷(۵۸/۷۵)	۱۰۰
	جمع	۸۰(۱۰۰)	

جدول ۳. توزیع فراوانی بر حسب قرار گرفتن ساختمان در مناطق برخوردار از بحران نوع و بحران‌های مورد تهدید برای مراکز فرهنگی (گیوه‌چی و هنرمندراد، ۱۳۹۶)

مؤلفه	گزینه‌ها	تعداد (درصد)	درصد تجمعی
	بلایای طبیعی	۸۰(۱۰۰)	۱۰۰
قرار گرفتن در منطقه بحران	بلایای بشرساخت و صنعتی	۸۰(۱۰۰)	۱۰۰
	جمع	۸۰(۱۰۰)	۱۰۰
	طبیعی	۳(۳/۷۵)	۳/۷۵
نوع بحران‌های مورد تهدید برای مراکز فرهنگی	هم طبیعی هم غیرطبیعی	۷۶(۹۵)	۹۸/۷۵
	بی‌جواب	۱(۱/۲۵)	۱۰۰
	جمع	۸۰(۱۰۰)	۱۰۰

گزینه بلی داده‌اند و اذعان داشته‌اند آن را دوربین مداربسته ذکر کردند. ۶۶/۷۵ درصد پاسخ‌دهندگان مدعی شدند جعبه‌های مخصوص مواقع اضطراری با سهولت قابل دستیابی در اختیار ندارند و همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود ۵۳/۷۵ درصد پاسخ‌گویان سیستم دزدگیر و ۴۶/۲۵ درصد هم سیستم آتش‌یاب و هم سیستم دزدگیر را ذکر کردند. همان‌طور که از نتایج مشاهده می‌شود ۷۶/۲۵ درصد پاسخ‌دهندگان مدعی شدند به‌طور مرتب سیستم‌های اعلام خطر را آزمایش می‌کنند.

همان‌طور که در **جدول شماره ۶** مشاهده می‌شود در پاسخ به این پرسش که کدام یک از تمهیدات پیشگیرانه ذیل را هنگام بروز سانحه مفید و مناسب می‌دانید، ۳۵ درصد پاسخ‌دهندگان نسخه‌برداری از مجموعه‌ها و ذخیره در جای دیگر و نصب سیستم اعلام خطر را ذکر کرده و ۳۰ درصد هم به نسخه‌برداری از مجموعه‌ها و ذخیره در جای دیگر و چرخش منظم محافظان و نگهبانان در ساختمان و نصب سیستم اعلام خطر اشاره داشتند.

همان‌طور که در **جدول شماره ۷** مشاهده می‌شود در پاسخ به این پرسش که برنامه حفاظت و نگهداری مراکز فرهنگی شما شامل کدام یک از انواع فعالیت‌های زیر است، ۳۶/۲۵ درصد گزینه حفاظت پیشگیرانه و ۲۰ درصد هم مدیریت نگهداری را ذکر کردند.

همان‌طور که در **جدول شماره ۸** مشاهده می‌شود، ۵۵ درصد اظهار داشتند به‌طور ویژه نه، اما بودجه‌های دیگر موجود است. ۳۸/۷۵ درصد گزینه پیش‌بینی نکردن بودجه برای برنامه حفاظت پیشگیرانه و ۶/۲۵ درصد هم پیش‌بینی بودجه لازم برای این امر را اذعان کردند. درباره آموزش مورد نیاز در زمینه حفاظت و نگهداری پیشگیرانه ۶۶/۲۵ درصد از پاسخ‌دهندگان اذعان کردند آموزش مورد نیاز در زمینه حفاظت پیشگیرانه هنگام نیاز فوری در موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مراکز اسناد آن‌ها تدارک دیده شده، ۱۵ درصد آموزش مورد نیاز را جزء برنامه مرکز دانستند.

یافته‌های مربوط به وضعیت بیمه ساختمان مراکز فرهنگی مورد پژوهش نشان می‌دهد ۹۱/۲۵ درصد پاسخ‌دهندگان مدعی شدند ساختمان مراکز فرهنگی بیمه نشده است و تنها ۵ درصد بر بیمه ساختمان مراکز فرهنگی اذعان داشتند. ۵۸/۷۵ درصد پاسخ‌دهندگان مدعی شدند ساختمان مراکز فرهنگی راه‌های خروج اضطراری ندارد و ۴۱/۲۵ درصد بر وجود راه‌های خروج اضطراری برای ساختمان موزه اذعان داشتند.

سؤال سوم پژوهش: مهم‌ترین و اصلی‌ترین بحران‌های موجود در مراکز فرهنگی کدام هستند؟

همان‌طور که در **جدول شماره ۳** مشاهده می‌شود، ۱۰۰ درصد پاسخ‌دهندگان بر این باورند که مرکز محل کارشان هم در معرض بحران‌های طبیعی و هم بلایای بشرساخت و صنعتی است. ۹۸/۷۵ از مراکز اعلام داشته‌اند با بحران‌های طبیعی و غیرطبیعی روبه‌رو شده‌اند.

همان‌طور که در **جدول شماره ۴** مشاهده می‌شود از میان سوانح احتمالی ذکر شده توسط پاسخ‌دهندگان، بیشتر سوانح عبارت‌اند از: خشکسالی (فرونشست، فرو چاله و گرد و غبار) زلزله با ۱۰۰ درصد احتمال، آتش‌سوزی با ۹۵ درصد، سرقت با ۹۲/۵ درصد، وندالیسم با ۵۵ درصد، آفات با ۴۸/۵ درصد و آلودگی هوا با ۴۷/۵ درصد.

سؤال چهارم پژوهش: وضعیت حفاظت پیشگیرانه در مراکز فرهنگی مورد پژوهش چگونه است؟

همان‌طور که در **جدول شماره ۵** مشاهده می‌شود ۶۶/۲۵ درصد درباره روزآمد کردن فهرست کارکنان برای تماس هنگام اضطرار، پاسخ بلی و ۳۳/۷۵ درصد پاسخ خیر داده‌اند. همچنین درباره تدوین توصیه‌های روزآمد در ارتباط با نجات مواد آسیب‌دیده ۸۸/۷۵ درصد پاسخ مثبت داده‌اند و درباره سؤال وجود سیستم امنیتی مناسب برای مراکز فرهنگی ۹۷/۵ درصد

جدول ۴. توزیع فراوانی بر حسب سوانح احتمالی برای مراکز فرهنگی (موزه، کتابخانه و مرکز اسناد) (گیوه‌چی و هنرمندراد، ۱۳۹۶؛ بیت‌الهی، ۱۴۰۰)

تعداد موزه نوع بحران	میزان تهدید در موزه تعداد (درصد)
زلزله	۸۰(۱۰۰)
آتش‌سوزی	۷۶(۹۵)
جنگ	۴(۵)
سرقت	۷۴(۹۲/۵)
باران سیل‌آسا	۶(۷/۵)
سیل	۹(۱۱/۲۵)
سونامی	۰(۰)
امواج جزر و مد	۰(۰)
کولاک	۰(۰)
شکسته شدن لوله و فاضلاب	۱(۱/۲۵)
انفجار آتش‌فشان	۰(۰)
تروریسم ^۱	۰(۰)
وندالیسم	۳۴(۵۵)
انفجار	۰(۰)
رانش زمین	۱۵(۱۸/۷۵)
خشکسالی (فرونشست، فروچاله و گرد و غبار)	۸۰(۱۰۰)
کشمکش‌های داخلی	۰(۰)
طوفان، گردباد و تندباد	۶(۷/۵)
آلودگی هوا	۳۸(۴۷/۵)
آفات	۳۹(۴۸/۷۵)

۱. وندالیسم به معنای تخریب کنترل نشده اشیا و آثار فرهنگی با ارزش یا اموال عمومی است که یک ناهنجاری اجتماعی به حساب می‌آید و دلایل متعددی برای آن ذکر می‌کنند (محسن تبریزی، ۳۸۳۱)

و ۲۳/۷۵ درصد نیز اذعان کردند در حال تدوین برنامه کنترل بحران هستند و همان‌طور که مشاهده می‌شود درخصوص مسئولیت مدیریت بحران در موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مراکز اسناد ۹۱/۲۵ درصد به گزینه مدیر مرکز و ۵ درصد به مدیر مرکز و کمیته‌ای از کارکنان مرکز اشاره کردند.

چنان‌که در جدول شماره ۱۰ مشاهده می‌شود در پاسخ به پرسش دلایل اصلی نداشتن برنامه مقابله با بحران کدام هستند، بیشتر ۸۲/۵ درصد پاسخ‌دهندگان مدعی شدند دلیل اصلی نداشتن برنامه مقابله با بحران در مراکز فرهنگی آن‌ها نبود منابع مالی، نبود الگو برای نوشتن برنامه و فقدان برنامه برای اجرای آن است و ۳۰ درصد پاسخ‌دهندگان نیز نبود نیروی انسانی

همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود این پرسش که آیا کشیدن سیگار در ساختمان تمام مراکز ممنوع است و درباره محل نمایش آثار در کنار پنجره ۶۸/۷۵ درصد گزینه بلی و ۳۱/۲۵ درصد خیر را ذکر کردند. این یافته نشان‌دهنده توجه به محل نمایش آثار در مراکز فرهنگی مورد پژوهش است. یکی از مواردی که از وقوع حادثه و ایجاد خسارت به آثار جلوگیری می‌کند، قرار دادن آثار دور از پنجره‌هاست.

سؤال پنجم پژوهش: تا چه میزان موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مراکز اسناد مورد پژوهش از برنامه‌های کنترل بحران استفاده می‌کنند؟ همان‌طور که در جدول شماره ۹ مشاهده می‌شود ۷۱/۲۵ درصد اشاره کردند مراکز آن‌ها برنامه مدون کنترل بحران ندارند

جدول ۵. توزیع فراوانی بر حسب روزآمد کردن فهرست کارکنان، تدوین توصیه‌های روزآمد نجات مواد آسیب‌دیده، وجود سیستم امنیتی مناسب برای موزه، در اختیار داشتن جعبه‌های مخصوص، نوع سیستم اعلام خطر و آزمایش مرتب سیستم‌های اعلام خطر (شورای مجموعه‌های میراث فرهنگی استرالیا و شرایط محیطی آن‌ها، ۲۰۱۶).

مؤلفه	گونه‌ها	تعداد (درصد)	درصد تجمعی
روزآمد کردن فهرست کارکنان برای تماس هنگام اضطرار	بلی	۵۳(۶۶/۲۵)	۶۶/۲۵
	خیر	۲۷(۳۳/۷۵)	۱۰۰
	جمع	۸۰(۱۰۰)	
تدوین توصیه‌های روزآمد در ارتباط با نجات مواد آسیب‌دیده	بلی	۷۱(۷۱)	۸۸/۷۵
	خیر	۹(۱۱/۲۵)	۱۰۰
	جمع	۸۰(۱۰۰)	
وجود سیستم امنیتی مناسب برای مرکز فرهنگی	بلی	۷۸(۹۷/۵)	۹۷/۵
	خیر	۲(۲/۵)	۱۰۰
	جمع	۸۰(۱۰۰)	
در اختیار داشتن جعبه‌های مخصوص مواقع اضطراری با سهولت قابل دستیابی	بلی	۲۵(۲۲/۲۵)	۲۲/۲۵
	خیر	۵۵(۶۶/۷۵)	۱۰۰
	جمع	۸۰(۱۰۰)	
نوع سیستم اعلام خطر استفاده‌شده	دزدگیر	۴۳(۵۳/۷۵)	۵۳/۷۵
	هم آتش‌یاب هم دزدگیر	۳۷(۴۶/۲۵)	۱۰۰
	جمع	۸۰(۱۰۰)	
آزمایش مرتب سیستم‌های اعلام خطر	بلی	۶۱(۷۶/۲۵)	۷۶/۲۵
	خیر	۱۷(۲۱/۲۵)	۹۷/۵
	بی‌جواب	۲(۲/۵)	۱۰۰
جمع	۸۰(۱۰۰)		

جدول ۶. توزیع فراوانی بر حسب تمهیدات پیشگیرانه هنگام بروز سانحه (شورای مجموعه‌های میراث فرهنگی استرالیا و شرایط محیطی آن‌ها، ۲۰۱۶).

گزینه‌ها	تعداد (درصد)	درصد تجمعی
نسخه‌برداری از مجموعه‌ها و ذخیره در جای دیگر	۱(۱/۲۵)	۱/۲۵
چرخش منظم محافظان و نگهبانان در ساختمان	۰(۰)	۱/۲۵
نصب سیستم اعلام خطر	۱۰(۱۲/۵)	۱۳/۷۵
نسخه‌برداری از مجموعه‌ها و ذخیره در جای دیگر و چرخش منظم محافظان و نگهبانان در ساختمان	۱(۱/۲۵)	۱۵
نسخه‌برداری از مجموعه‌ها و ذخیره در جای دیگر و نصب سیستم اعلام خطر	۲۸(۳۵)	۵۰
چرخش منظم محافظان و نگهبانان در ساختمان و نصب سیستم اعلام خطر	۱۶(۲۰)	۷۰
نسخه‌برداری از مجموعه‌ها و ذخیره در جای دیگر، چرخش منظم محافظان و نگهبانان در ساختمان و نصب سیستم اعلام خطر	۲۴(۳۰)	۱۰۰
جمع	۸۰(۱۰۰)	

جدول ۷. توزیع فراوانی بر حسب فعالیت‌های برنامه حفاظت و نگهداری مراکز فرهنگی (شورای مجموعه‌های میراث فرهنگی استرالیا و شرایط محیطی آن‌ها، ۲۰۱۶).

گزینه‌ها	تعداد (درصد)	درصد تجمعی
حفاظت پیشگیرانه	۲۹(۳۶/۲۵)	۳۶/۲۵
مدیریت نگهداری	۱۶(۲۰)	۵۶/۲۵
حفاظت درمانی	۱۱(۱۳/۷۵)	۷۰
آموزش مستمر	۰(۰)	۷۰
هم مورد اول هم دوم	۴(۵)	۷۵
هم مورد اول هم سوم	۹(۱۱/۲۵)	۸۶/۲۵
هم مورد اول هم چهارم	۳(۳/۷۵)	۹۰
هم مورد دوم هم سوم	۳(۳/۷۵)	۹۳/۷۵
هم مورد اول هم سوم هم چهارم	۴(۵)	۹۷/۷۵
هم مورد اول هم دوم هم سوم هم چهارم	۱(۱/۲۵)	۱۰۰
جمع	۸۰(۱۰۰)	

جدول ۸. توزیع فراوانی بر حسب پیش‌بینی هزینه در بودجه سالانه برای برنامه حفاظت و نگهداری پیشگیرانه و آموزش مورد نیاز در زمینه ممنوع بودن کشیدن سیگار در ساختمان موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مراکز اسناد و دوری نمایش آثار از پنجره (استانداردهای مدیریت ریسک و بحران، ۱۳۹۴؛ شعاع هاشمی، ۲۰۱۴).

مؤلفه	گونه‌ها	تعداد (درصد)	درصد تجمعی
پیش‌بینی هزینه در بودجه سالانه برای برنامه حفاظت و نگهداری پیشگیرانه	بلی	۵(۶/۲۵)	۶/۲۵
	به‌طور ویژه نه، اما بودجه‌های دیگر موجود است.	۳۴(۵۵)	۶۱/۲۵
	خیر	۳۱(۳۸/۷۵)	۱۰۰
	جمع	۸۰(۱۰۰)	
تدارک آموزش مورد نیاز در زمینه حفاظت و نگهداری پیشگیرانه	بلی	۱۲(۱۵)	۱۵
	بله، هنگام نیاز فوری	۵۳(۶۶/۲۵)	۸۱/۲۵
	اجراشدنی نیست	۱۱(۱۳/۷۵)	۹۵
	خیر	۴(۵)	۱۰۰
ممنوع بودن کشیدن سیگار در ساختمان موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مراکز اسناد	جمع	۸۰(۱۰۰)	
	بلی	۸۰(۱۰۰)	۱۰۰
	خیر	۰(۰)	۱۰۰
محل نمایش آثار دور از پنجره	جمع	۸۰(۱۰۰)	
	بلی	۵۵(۶۸/۷۵)	۶۸/۷۵
	خیر	۲۵(۳۱/۲۵)	۱۰۰
	جمع	۸۰(۱۰۰)	

جدول ۹. توزیع فراوانی بر حسب وجود برنامه مدون کنترل بحران و مسئولیت مدیریت بحران در مراکز فرهنگی (بنیاد نجات میراث مصر (EHRF)، (۱۳۹۸))

مؤلفه	گونه‌ها	تعداد (درصد)	درصد تجمعی
وجود برنامه کنترل خطر	خیر	۵۷(۷۱/۲۵)	۷۱/۲۵
	در حال تدوین	۱۹(۲۳/۷۵)	۹۵
	جمع	۷۶(۹۵)	
	بی‌جواب	۴(۵)	۱۰۰
	جمع	۸۰(۱۰۰)	
مسئولیت مدیریت بحران در مراکز	مدیر کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مراکز اسناد	۷۳(۹۱/۲۵)	۹۱/۲۵
	گروه / کمیته کارکنان موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مراکز اسناد	۱(۱/۲۵)	۹۲/۵
	مدیر موزه و کمیته‌ای از کارکنان مراکز فرهنگی	۴(۵)	۹۷/۵
	مدیر موزه و گروه / کمیته کارکنان مراکز فرهنگی	۱(۱/۲۵)	۹۸/۷۵
	جمع	۷۹(۹۸/۷۵)	
	بی‌جواب	۱(۱/۲۵)	۱۰۰
	جمع	۸۰(۱۰۰)	

همان‌طور که نتایج جدول شماره ۱۱ نشان می‌دهد پاسخ‌دهندگان اذعان کردند در بخش آموزش‌های دریافت‌شده به کمک مدیر به ترتیب ایمنی با ۶۰ درصد، آشنایی با اصول و برنامه‌های حفاظت پیشگیرانه با ۶۳/۷۵ درصد و تعیین تجهیزات ایمنی برای مجموعه مراکز با ۶۳/۷۵ درصد بیشترین آموزش‌های دریافتی توسط مدیران بوده است. درخصوص آموزش‌های دریافتی توسط مدیر و کارمندان به ترتیب اولویت مورد ساماندهی و نجات مواد و آثار آسیب‌دیده با ۶۶/۲۵ درصد و آشنایی با اصول

مناسب، نبود منابع مالی، نداشتن الگو برای نوشتن برنامه و نبود برنامه برای اجرای آن را از دلایل نداشتن برنامه مقابله با بحران دانسته‌اند. اطلاعات تفصیلی درباره سایر دلایل نبود برنامه مقابله با بحران در جدول شماره ۱۱ نشان داده شده است.

سؤال ششم پژوهش: تاچه میزان مدیران و کارمندان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مراکز اسناد وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی فلات مرکزی ایران از برنامه‌های آموزشی در حوزه مدیریت بحران استفاده کرده‌اند؟

جدول ۱۰. توزیع فراوانی بر حسب دلایل اصلی نداشتن برنامه مقابله با بحران (احمدی و همکاران، ۱۳۹۳)

گزینه‌ها	تعداد (درصد)	درصد تجمعی
نبود نیروی انسانی مناسب و نداشتن الگو برای نوشتن برنامه	۱(۱/۲۵)	۱/۲۵
نبود منابع مالی و نبود الگو برای نوشتن برنامه	۴(۵)	۶/۲۵
نبود منابع مالی و برنامه برای اجرای آن	۱(۱/۲۵)	۷/۵
نبود نیروی انسانی مناسب و الگو برای نوشتن برنامه و نبود منابع مالی	۴(۵)	۱۲/۵
نبود نیروی انسانی مناسب و الگو برای نوشتن برنامه و نداشتن برنامه برای اجرای آن	۱(۱/۲۵)	۱۳/۷۵
نبود منابع مالی و الگو برای نوشتن برنامه و نداشتن برنامه برای اجرای آن	۳۱(۳۸/۷۵)	۵۲/۵
نبود نیروی انسانی مناسب و منابع مالی و نداشتن الگو برای نوشتن برنامه و نبود برنامه برای اجرای آن	۲۴(۳۰)	۸۲/۵
جمع	۶۶(۸۲/۵)	
بی‌جواب	۱۴(۱۷/۵)	۱۰۰
جمع	۸۰(۱۰۰)	

جدول ۱۱. توزیع فراوانی بر حسب آموزش‌های دریافت‌شده یا مورد نیاز (حسینی و دمنابی، ۲۰۱۱).

زمینه آموزشی	آموزش دریافتی			آموزش مورد نیاز		
	مدیر	سایر کارمندان	مدیر و سایر کارمندان	بی‌جواب	مدیر	سایر کارمندان
منابع کمکی و پشتیبانی	۱/۲۵	۰	۰	۹۸/۷۵	۸۶/۲۵	۱۰
تدوین طرح کنترل بحران	۱۸/۷۵	۰	۰	۸۱/۲۵	۷۰	۱۱/۲۵
ارزیابی خطر	۴۷/۲۵	۰	۱۱/۲۵	۴۱/۵	۴۶/۲۵	۴۰
ایمنی	۶۵	۰	۱۰	۲۵	۱/۲۵	۲۱/۲۵
بیمه	۱۱/۲۵	۰	۰	۸۸/۷۵	۸۶/۲۵	۰
انتخاب و آموزش تیم پاسخ به بحران	۱۵	۰	۰	۸۵	۷۰	۱۱/۲۵
توسعه برنامه آموزش کارکنان	۵	۰	۰	۹۵	۹۰	۳/۷۵
ساماندهی و نجات مواد و اشیای آسیب‌دیده	۳۰	۰	۶۶/۲۵	۳/۷۵	۲۸/۷۵	۳۳/۲۵
بهداشت و ایمنی	۵۳/۷۵	۰	۱۳/۷۵	۳۲/۵	۵۰/۱۲۵	۲۸/۷۵
تداوم ارائه خدمات و دسترسی	۱/۲۵	۰	۰	۹۸/۷۵	۸۰	۱۳/۷۵
توسعه شبکه‌های همکاری	۶/۲۵	۰	۰	۹۳/۷۵	۸۳/۷۵	۳/۷۵
ارتباطات مؤثر در مواقع اضطراری	۴۵	۰	۳/۷۵	۵۱/۲۵	۱۱/۲۵	۲۸/۷۵
مشاوره	۳/۷۵	۱/۲۵	۰	۹۵	۹۱/۲۵	۱/۲۵
جنبه‌های مالی مدیریت بحران	۲۶/۲۵	۰	۰	۷۳/۷۵	۷۰	۱/۲۵
انجام تمرینات و مانور در مواقع بحران	۶/۲۵	۰	۱۰	۸۳/۷۵	۵	۷۶/۲۵
تعیین تجهیزات ایمنی برای مجموعه موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مرکز اسناد	۶۰	۰	۰	۴۰	۳۱/۲۵	۳/۷۵
آشنایی با اصول و استانداردهای مدیریت بحران	۳۱/۵	۰	۱۶/۵	۵۲	۳/۷۵	۵۵
آشنایی با اصول و برنامه‌های حفاظت پیشگیرانه	۶۳/۷۵	۰	۳۰	۶/۲۵	۱/۲۵	۳۰
تعیین مقررات برای مجموعه موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مرکز اسناد	۳۶/۲۵	۰	۰	۶۳/۷۵	۵۷/۵	۱/۲۵

تجهیزات الکتریکی ۹۰ درصد، بررسی منظم تجهیزات اطفای حریق ۷۵ درصد، بررسی منظم تجهیزات امنیتی ۷۵ درصد، ارزیابی مکان و محل نمایش مجموعه ۸۱/۲۵ درصد، نصب و راه‌اندازی سیستم اتوماتیک اطفای حریق ۷۵ درصد و نصب و راه‌اندازی سیستم اتوماتیک تشخیص آتش ۷۳/۷۵ درصد.

سؤال هفتم پژوهش: مشکلات و موانع موجود مدیریت بحران در موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مرکز اسناد وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی چیست؟

در پاسخ به سؤال فوق نظرات مدیران را در قالب سؤال جویا شدیدیم. پاسخ‌دهندگان نظرشان را در قالب ۵ گزینه کاملاً موافقم، موافقم، نه موافقم و نه مخالفم، مخالفم و کاملاً مخالفم بیان داشتند. همان‌طور که در جدول شماره ۱۳ مشاهده می‌شود، نظر

و برنامه‌های حفاظت پیشگیرانه با ۶۳/۷۵ درصد بوده است. پاسخ‌دهندگان درباره آموزش‌های مورد نیاز مدیران به ترتیب به مورد مشاوره با ۹۱/۲۵ درصد، مورد توسعه برنامه آموزش کارکنان با ۹۰ درصد و مبحث بیمه با ۸۶/۲۵ درصد اشاره کردند. در بخش آموزش مورد نیاز کارمندان به ترتیب ایمنی با ۶۳/۷۵ درصد، آشنایی با اصول و استانداردهای مدیریت بحران با ۵۵ درصد و مبحث بهداشت و ایمنی ۵۰ درصد بوده است. در بخش آموزش مورد نیاز مدیر و کارمندان به ترتیب انجام تمرینات و مانور مواقع بحران با ۷۶/۲۵ و ارزیابی خطر با ۴۶/۲۵ درصد بیشترین آموزش‌های مورد نیاز مدیران و کارمندان بوده است.

همان‌طور که در جدول شماره ۱۲ مشاهده می‌شود در میان فعالیت‌های ذکر شده بیشترین فعالیت‌ها عبارت‌اند از: مستندنگاری و تهیه لیستی از مواد داخل مرکز ۹۸/۷۵ درصد، بررسی منظم

جدول ۲۱. توزیع فراوانی بر حسب انواع فعالیت‌های مدیریت بحران درون کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد (شورای مجموعه‌های میراث، ۱۹۹۸؛ مؤسسه حفاظت کانادا، ۲۰۰۲).

مؤلفه	بلی	درصد بلی	خیر	درصد خیر
هر روز مخاطرات و ایمنی کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد بررسی می‌شود.	۱۲	۱۵	۶۸	۷۵
برنامه‌ریزی تعمیر و نگهداری ساختمان موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مرکز اسناد	۵۱	۶۳/۷۵	۲۹	۳۶/۲۵
بررسی منظم تجهیزات الکتریکی	۷۲	۹۰	۸	۱۰
ارزیابی مناسب روش‌های ذخیره‌سازی مجموعه	۴۷	۵۸/۷۵	۳۳	۴۱/۲۵
بررسی منظم تجهیزات امنیتی	۶۸	۷۵	۱۲	۱۵
اخذ مشاوره از سایر متخصصان حوزه‌های مربوط	۸	۱۰	۷۲	۹۰
تهیه مواد و تجهیزات لازم برای واکنش اضطراری	۲۷	۳۳/۷۵	۵۳	۶۶/۲۵
بررسی پوشش بیمه‌ای موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مرکز اسناد	۰	۰	۸۰	۱۰۰
برنامه‌ریزی برای تداوم خدمات	۲۹	۳۶/۲۵	۵۱	۶۳/۷۵
نصب و راه‌اندازی سیستم اتوماتیک اطفای حریق	۶۰	۷۵	۲۰	۲۵
ارزیابی تفصیلی و رسمی خطرات به‌طور منظم	۵	۶/۲۵	۷۵	۹۳/۷۵
بررسی منظم تجهیزات اطفای حریق	۷۲	۹۰	۸	۱۰
تعمیر و نگهداری تجهیزات به‌طور منظم	۳۲	۴۰	۴۸	۶۰
ارزیابی مکان و محل نمایش مجموعه	۶۵	۸۱/۲۵	۱۵	۱۸/۷۵
دریافت خدمات مشاوره پلیسی و آتش‌نشانی	۷	۸/۷۵	۷۳	۹۱/۲۵
به‌روزرسانی و تهیه نقشه‌های محل موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مرکز اسناد و در دسترس گذاشتن آن برای افراد مرتبط	۴	۵	۷۶	۹۵
تهیه فهرست‌های روزآمد از افراد متخصص و خدمات تخصصی آن‌ها	۰	۰	۸۰	۱۰۰
تهیه فایل‌های پشتیبان توسط افراد بخش فناوری اطلاعات به‌طور منظم و رعایت روند امنیتی آن و موظف کردن تمام اعضا به رعایت نکات امنیتی آن‌ها	۱	۱/۲۵	۷۹	۹۸/۷۵
نصب و راه‌اندازی سیستم اتوماتیک تشخیص آتش	۵۹	۷۳/۷۵	۲۱	۲۶/۲۵
مستندنگاری و تهیه لیستی از مواد داخل موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مرکز اسناد	۷۹	۹۸/۷۵	۱	۱/۲۵

بحران در مراکز فرهنگی شما عوامل زیر چقدر مهم هستند؟

همان‌طور که مشاهده می‌شود جدول شماره ۱۴، حاوی نظر پاسخ‌دهندگان درباره هر یک از گویه‌های عوامل مؤثر بر مدیریت بحران مؤثر در موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مرکز اسناد است. پاسخ‌دهندگان نظر خود را در قالب ۵ گزینه خیلی مهم، نسبتاً مهم، نه خیلی مهم و نه کم‌اهمیت، کم‌اهمیت و مهم نیست بیان داشتند.

اطلاعات جدول شماره ۱۵ نشان می‌دهد بیشتر عوامل ذکر شده در این جدول از دیدگاه مدیران و مسئولان مراکز فرهنگی عوامل مهم و نسبتاً مهم هستند و همچنین وضعیت رتبه‌بندی متغیرها (عوامل مؤثر بر مدیریت بحران در موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مرکز اسناد) را نشان می‌دهد.

پاسخ‌دهندگان درباره هر یک از گویه‌های مدیریت بحران مؤثر در حوزه مدیریت بحران به این ترتیب است که ۶۳/۷۵ درصد مدیران و مسئولان موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مرکز اسناد مورد پژوهش با این نظر که «مدیریت ارشد مدیریت بحران را یک اولویت در نظر نمی‌گیرد» موافق بودند و ۶۷/۵ درصد مدیران و مسئولان با این نظر که «فشارهای سایر خدمات زمان کمی برای اجرای مدیریت بحران می‌گذارد» مخالف بودند. در جدول فوق، بالاترین میانگین رتبه ۷/۲۲ به «متغیر بودجه کافی برای اختصاص دادن به آن (مدیریت بحران) وجود ندارد» اختصاص داشت. اطلاعات تفصیلی درباره سایر عوامل مدیریت خطر در جدول شماره ۱۳ آمده است.

برای یافتن جواب سؤال هفتم این پژوهش پرسش دیگری با این مضمون ایراد شد که در حال حاضر، با توجه به مدیریت مؤثر

جدول ۳۱. توزیع درصد فراوانی بر حسب نگرش درباره مدیریت بحران مؤثر در موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مرکز اسناد (هکمان، ویلم، ۱۳۹۷؛ بنیاد نجات میراث مصر (EHRF)، ۱۳۹۸ و گیوه‌چی و هنرمندراد، ۱۳۹۶)

متغیر	کاملاً موافقم	موافقم	نه موافقم و نه مخالفم	مخالفم	کاملاً مخالفم	بی‌جواب	جمع	میانگین رتبه‌بندی
فشارهای سایر خدمات زمان کمی برای اجرای آن (مدیریت بحران) می‌گذارد	۰	۲۷/۵	۸/۷۵	۶۷/۵	۲۰	۰	۱۰۰	۲/۳۴
دانش و مهارت کافی برای اجرای آن در مراکز فرهنگی وجود دارد	۰	۱۵	۴۰	۲۵	۱۰	۰	۱۰۰	۳/۸۲
کارمندان ما به اندازه کافی نیستند	۸/۷۵	۷/۵	۴۰	۴۲/۵	۰	۱/۲۵	۱۰۰	۴/۱۶
نظم موجود رضایت‌بخش است	۰	۲۰	۵۳/۷۵	۲۵	۰	۱/۲۵	۱۰۰	۴/۶۶
مدیریت ارشد آن را یک اولویت در نظر نمی‌گیرد	۱۰	۶۳/۷۵	۲۵	۰	۰	۱/۲۵	۱۰۰	۶/۴۷
بودجه کافی برای اختصاص دادن به آن (مدیریت بحران) وجود ندارد	۳۳/۷۵	۶۲/۵	۲/۵	۰	۰	۱/۲۵	۱۰۰	۷/۲۲
آموزش ارائه‌شده برای آن کافی است	۷/۵	۷/۵	۱۳/۷۵	۶۳/۷۵	۶/۲۵	۱/۲۵	۱۰۰	۳/۲۶
طراحی یا نگهداری از ساختمان‌ها اجرای آن را مشکل کرده است	۰	۲۰	۳۸/۷۵	۳۸/۷۵	۱/۲۵	۱/۲۵	۱۰۰	۴/۰۶

همان‌طور که مشاهده می‌شود بیشتر مدیران و مسئولان با توجه به عوامل موجود از اجرای مدیریت خطر در مراکز خود ناراضی یا تا اندازه‌ای راضی بودند. نتایج تفسیر این پرسش پژوهش حاکی از آن است که مشکلات و موانع فراوانی درباره اجرای مدیریت خطر وجود دارد. بیشتر مسئولان از شرایط نامطلوب مدیریت

سؤال دیگری که در این بخش مطرح شد این بود که در حال حاضر، اجرای مدیریت بحران در موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مرکز اسناد شما چقدر رضایت‌بخش است. جدول شماره ۱۵، نظر پاسخ‌دهندگان درباره هر یک از گویه‌های میزان رضایت از اجرای مدیریت بحران مؤثر در مراکز است.

جدول ۴۱. توزیع فراوانی بر حسب عوامل مؤثر بر مدیریت بحران مؤثر در موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مرکز اسناد (هکمان، ویلم، ۱۳۹۷؛ بنیاد نجات میراث مصر (EHRF)، ۱۳۹۸ و گیوه‌چی و هنرمندراد، ۱۳۹۶)

متغیر	خیلی مهم	نسبتاً مهم	نه خیلی مهم، نه کم‌اهمیت	کم‌اهمیت	مهم نیست	بی‌جواب	جمع	میانگین رتبه‌بندی
تهدیدهای تروریستی	۰	۰	۲۰	۵	۲۷/۵	۴۷/۵	۱۰۰	۱/۷۱
وندالیسم	۰	۲۷/۵	۶۳/۷۵	۱/۲۵	۷/۵	۰	۱۰۰	۳/۵۰
آماده‌سازی برنامه کنترل بحران (سوانح)	۸۵	۱۵	۰	۰	۰	۰	۱۰۰	۹/۶۰
بررسی برنامه کنترل بحران (سوانح)	۸۶/۲۵	۱۳/۷۵	۰	۰	۰	۰	۱۰۰	۹/۷۳
ارتباط با برنامه‌ریزان شرایط اضطراری شهری	۶۳/۷۵	۳۳/۷۵	۲/۵	۰	۰	۰	۱۰۰	۸/۶۱
شرایط ساختمان‌های مراکز فرهنگی	۴۰	۵۵	۵	۰	۰	۰	۱۰۰	۷/۳۹
شرایط وسایل و تجهیزات مراکز فرهنگی	۲۲/۵	۷۳/۷۵	۷۵/۳	۰	۰	۰	۱۰۰	۶/۷۰
در دسترس بودن وسایل و تجهیزات	۲۸/۷۵	۶۱/۲۵	۱۰	۰	۰	۰	۱۰۰	۷/۰۴
مسائل ایمنی و بهداشت	۱۸/۷۵	۷۳/۷۵	۷/۵	۰	۰	۰	۱۰۰	۶/۳۲
بیمه	۷۱/۲۵	۲۸/۷۵	۰	۰	۰	۰	۱۰۰	۸/۹۶
مسائل امنیتی	۹۸/۷۵	۱/۲۵	۰	۰	۰	۰	۱۰۰	۱۰/۷۰
آموزش	۶۵	۳۳/۷۵	۱/۲۵	۰	۰	۰	۱۰۰	۸/۳۹
توسعه شبکه‌های منطقه‌ای پشتیبانی	۶/۲۵	۵	۲۳/۷۵	۲۵	۴۰	۰	۱۰۰	۱/۷۱

جدول ۵۱. توزیع فراوانی بر حسب میزان رضایت از اجرای مدیریت بحران مؤثر در موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مرکز اسناد (گیوه‌چی و هنرمندراد، ۱۳۹۶)

متغیر	بسیار زیاد	زیاد	تا اندازه‌ای	کم	بسیار کم	بی‌جواب	جمع	میانگین رتبه‌بندی
تهدیدهای تروریستی	۱۰	۳۶/۲۵	۵	۰	۰	۴۸/۷۵	۱۰۰	۱۱/۷۷
وندالیسم	۱۱/۲۵	۴۶/۲۵	۳۶/۲۵	۱/۲۵	۰	۵	۱۰۰	۱۰/۷۶
آماده‌سازی برنامه کنترل بحران (سوانح)	۰	۰	۲۸/۷۵	۶۵	۵	۱/۲۵	۱۰۰	۵/۲۴
بررسی برنامه کنترل بحران (سوانح)	۰	۰	۲۰	۷۳/۷۵	۵	۱/۲۵	۱۰۰	۵/۰۵
ارتباط با برنامه‌ریزان شرایط اضطراری شهری	۰	۲/۵	۱۵	۷۶/۲۵	۵	۱/۲۵	۱۰۰	۴/۹۹
شرایط ساختمان‌های مراکز فرهنگی	۳/۷۵	۶/۲۵	۷۶/۲۵	۸/۷۵	۳/۷۵	۱/۲۵	۱۰۰	۷/۴۶
شرایط وسایل و تجهیزات مراکز فرهنگی	۲/۵	۵	۸۱/۲۵	۶/۲۵	۳/۷۵	۱/۲۵	۱۰۰	۷/۸۵
در دسترس بودن وسایل و تجهیزات	۱/۲۵	۶/۲۵	۴۰	۴۷/۵	۳/۷۵	۱/۲۵	۱۰۰	۵/۸۹
مسائل ایمنی و بهداشت	۳/۷۵	۲۱/۲۵	۵۸/۷۵	۱۳/۷۵	۱/۲۵	۱/۲۵	۱۰۰	۹
بیمه	۰	۰	۱/۲۵	۸۸/۷۵	۸/۷۵	۱/۲۵	۱۰۰	۴/۰۸
مسائل امنیتی	۳۵	۵۱/۲۵	۵	۵	۰	۳/۷۵	۱۰۰	۱۱/۰۶
آموزش	۰	۰	۳۰	۶۱/۲۵	۷/۵	۱/۲۵	۱۰۰	۵/۱۵
توسعه شبکه‌های منطقه‌ای پشتیبانی	۰	۰	۶/۲۵	۲۱/۲۵	۷۱/۲۵	۱/۲۵	۱۰۰	۲/۶۶

خطر ناراضی بودند.

از کل جامعه پژوهش معادل ۱۰۰ درصد به پرسش‌نامه‌ها پاسخ دادند.

نیود آموزش‌های لازم و مستمر در زمینه مدیریت بحران برای مدیران و کارکنان مراکز فرهنگی، نبود پوشش بیمه ساختمان و مجموعه مراکز فرهنگی، نبود برنامه مدون کنترل بحران، نبود ارتباط مؤثر و مستمر با افراد و سازمان‌های متخصص و خدمات تخصصی آن‌ها در حوزه مدیریت بحران، پیش‌بینی نکردن بودجه لازم برای مبحث مدیریت بحران و نبود دانش و مهارت کافی در این حوزه، از جمله مشکلات و موانعی بود که پس از تجزیه و تحلیل این سؤال به دست آمد.

گذشته تاریخی، حماسه آبا و اجدادی، سرزمین نیاکان، زبان مادری، باورها و سنت‌های طایفه‌ای، مفاهیم ملی، عصیتهای قومی، هنر و ادبیات موروثی هویت فرهنگی جامعه را تشکیل می‌دهد. بناها، محل‌ها، مکان‌ها، مناطق، موزه‌ها، آثار هنری، مصنوعات و نظایر آن به‌عنوان میراث فرهنگی یکی از مؤثرترین عوامل هویت‌بخش جامعه هستند که حفظ آن‌ها موجب پایداری و بقای فرهنگ است. حفظ، تقویت و شناساندن هویت فرهنگی، موجب خودآگاهی و بازگشت به خویش‌شناسی شده و عامل مؤثری در مقابله با ازخودبیگانگی است که یکی از معضلات اساسی جوامع روبه‌رشد و توسعه است.

همچنین در جدول شماره ۱۵، مقایسه میانگین رتبه‌ها نشان می‌دهد بالاترین میانگین رتبه (۱۱/۷۷) به عامل تهدیدهای تروریستی بستگی دارد. بدین معنا که پاسخ‌دهندگان بیشترین رضایت را از اجرای مدیریت بحران در حوزه عامل تهدیدهای تروریستی مؤثر بر مدیریت بحران در موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مرکز اسناد دارند.

بحث

آثاری که در موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مرکز اسناد نگهداری می‌شود، نشان از هویت و فرهنگ اقوام مختلف در آن مرز و بوم دارند. اگر برای همگان جالب است تا بدانند مردمی که زیست آن‌ها به سالیان سال و حتی به سده‌ها قبل‌تر از ما برمی‌گردد، چه نقشی از خود به جا گذاشته‌اند و آثار مورد استفاده آن‌ها در زندگی چه بوده است (النقی پور و بهرامی، ۲۰۱۵). در این راستا، نتایج نشان می‌دهد بیشترین اشیای موجود در مراکز فرهنگی عبارت‌اند از: آثار شاخص معماری، فلزی، سفال، شیشه، نسخه خطی، کتیبه، نقاشی و کتاب چاپی.

هدف پژوهش حاضر، ارزیابی و بررسی وضعیت مدیریت بحران در موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مراکز اسناد وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی فلات در کشور است. جامعه مورد پژوهش ۸۰ نفر از مسئولان و مدیران موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مراکز اسناد فعال وابسته به وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی است. به‌دلیل کوچک بودن جامعه نمونه‌گیری صورت نگرفته است و پرسش‌نامه‌ها بین تمام جامعه پخش شد و نفر

با قابلیت دستیابی آسان نتایج نشان داد ۶۷/۵ درصد آن‌ها جعبه‌های مخصوص مواقع اضطراری با سهولت قابل دستیابی در اختیار ندارند و ۲۲/۲۵ درصد این ابزار را در اختیار دارند. همچنین درباره استفاده از سیستم‌های اعلام خطر ۵۳/۷۵ درصد از سیستم دزدگیر و ۴۶/۲۵ درصد هم از سیستم آتش‌یاب و هم از سیستم دزدگیر استفاده کردند. ۷۶/۲۵ درصد جامعه مدعی شدند که به‌طور مرتب سیستم‌های اعلام خطر را آزمایش می‌کنند.

درباره تمهیدات پیشگیرانه هنگام بروز سانحه ۳۵ درصد هم نسخه‌برداری از مجموعه‌ها و ذخیره در جای دیگر هم نصب سیستم اعلام خطر را ذکر کردند و ۳۰ درصد هم به نسخه‌برداری از مجموعه‌ها و ذخیره در جای دیگر، هم چرخش منظم محافظان و نگهبانان در ساختمان و هم نصب سیستم اعلام خطر اشاره داشتند. درباره برنامه‌های حفاظت و نگهداری مرکز، ۳۶/۲۵ درصد بحث حفاظت پیشگیرانه و ۲۰ درصد نیز بحث مدیریت نگهداری را اعمال می‌کنند. به منظور پیش‌بینی هزینه در بودجه سالیانه برای حفاظت پیشگیرانه ۵ درصد اظهار داشتند به‌طور ویژه بودجه‌ای برای این کار در نظر گرفته نشده است، اما در صورت لزوم می‌توانند از بودجه‌های دیگر استفاده کنند. ۳۸/۷۵ درصد نیز به پیش‌بینی نکردن بودجه برای برنامه حفاظت پیشگیرانه و ۶/۲۵ درصد هم به پیش‌بینی بودجه لازم برای این امر اذعان کردند.

تدارک آموزش مورد نیاز در زمینه حفاظت و نگهداری پیشگیرانه نتایج پاسخ به این مقوله نشان داد ۶۶/۲۵ درصد جامعه پژوهش آموزش مورد نیاز در زمینه حفاظت پیشگیرانه در هنگام نیاز فوری در موزه، کتابخانه و مرکز اسناد آن‌ها تدارک دیده شده و ۱۵ درصد آموزش جزء برنامه مرکز محسوب می‌شود. ۱۳/۷۵ درصد نیز به تدارک ندیدن آموزش لازم در این زمینه اشاره کردند.

در حوزه برنامه‌های کنترل بحران نتایج حاصل نشان از آن دارد که ۹۱/۲۵ درصد مدیر موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مرکز اسناد مسئول اصلی مدیریت بحران هستند. ۷۱/۲۵ درصد اشاره کردند مرکز آن‌ها برنامه مدون کنترل بحران ندارند و ۲۳/۷۵ درصد نیز اذعان کردند در حال تدوین برنامه کنترل بحران هستند و درباره مشمولیت برنامه‌های کنترل بحران ۷۷/۵ درصد پاسخ ندادند. بیشتر ۸۲/۵ درصد موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مرکز اسناد مدعی شدند که دلیل اصلی نداشتن برنامه مقابله با بحران در مرکز آن‌ها نبود منابع مالی، نبود الگو برای نوشتن برنامه و نداشتن برنامه برای اجرای آن بوده است.

در بخش آموزش‌های دریافت‌شده توسط مدیر به‌ترتیب ایمنی با ۶۵ درصد، آشنایی با اصول و برنامه‌های حفاظت پیشگیرانه با ۶۳/۷۵ درصد و تعیین تجهیزات ایمنی برای مجموعه موزه با ۶۳/۷۵ درصد بیشترین آموزش‌های دریافتی توسط مدیران

وضعیت ساختمان موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مرکز اسناد در این پژوهش از چند بُعد بررسی شد که نتایج پژوهش به قرار زیر است: از نظر تعداد ساختمان‌های موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مرکز اسناد در نتایج مشاهده می‌شود ۹۲/۵ درصد مراکز تنها ۱ ساختمان دارند و تنها ۳/۷۵ درصد ۲ ساختمان دارند. این نتایج نشان‌دهنده مستقل بودن موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مرکز اسناد از نظر ساختمان است و از نظر عمر ساختمان اصلی مرکز، نتایج حاکی از این است که ۵۳/۷۵ درصد موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مرکز اسناد مورد پژوهش بیش از ۲۰ سال و ۴۶/۲۵ درصد نمونه پژوهش بیش از ۸۰ سال قدمت دارند.

موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مرکز اسناد بررسی‌شده با توجه به این‌که قدمت تاریخی بالایی دارند، مواد اطلاعاتی قدیمی و باارزشی دارند، اما زمان افتتاح و تبدیل شدن ساختمان به موزه درباره ساختمان‌های پژوهش یافته‌ها نشان دادند بیشتر پاسخ‌دهندگان ۶۷/۵ درصد مدعی شدند موزه‌ای که در آن فعالیت دارند، بیش از ۲۰ سال از افتتاح آن گذشته که نشان می‌دهد بیش از ۵۰ درصد موزه‌های مورد پژوهش قدمت چندین ساله دارند.

یافته‌ها نشان می‌دهند ۷۱/۲۵ درصد ساختمان موزه جزء آثار تاریخی بوده یا ثبت ملی شده است، در حالی که ۲۳/۷۵ درصد بر ثبت نشدن این موضوع اشاره داشته‌اند که بیش از ۲۰ درصد موزه‌های مورد پژوهش ثبت ملی نشده‌اند. در این حال نتایج حاکی از آن است که ۹۱/۲۵ بیمه ساختمان ندارند و همچنین ۹۷/۵ درصد بر نبود بیمه آثار مجموعه خود اذعان داشتند و همچنین ۵۸/۷۵ درصد از ساختمان موزه راه‌های خروج اضطراری ندارد و ۴۱/۲۵ درصد آن‌ها راه‌های خروج اضطراری دارند.

نتایج تجزیه و تحلیل نشان می‌دهد ۱۰۰ درصد موزه‌های مورد پژوهش در منطقه‌ای واقع شده‌اند که مورد تهدید انواع بحران‌ها هستند. از این میان ۹۵ درصد آن‌ها هم در معرض بحران‌های طبیعی و هم غیرطبیعی و فجایع صنعتی هستند. از نظر نوع سوانح احتمالی نیز بیشتر سوانح عبارت‌اند از: خشکسالی (فرونشست، فروچاله و گرد و غبار)، زلزله با ۱۰۰ درصد احتمال، آتش‌سوزی ۹۵ درصد، سرقت ۹۲/۵ درصد، وندالیسم ۵۵ درصد، آفات ۴۸/۵ درصد و آلودگی هوا ۴۷/۵ درصد.

از کل جامعه پژوهش ۶۶/۷ درصد به فهرست کارکنانی که هنگام اضطرار یا بروز سانحه باید با آن‌ها تماس گرفته شود، اختصاص داشت. درباره تدوین توصیه‌های روزآمد در ارتباط با نجات مواد آسیب‌دیده ۸۸/۷۵ درصد این کار را انجام داده بودند. از نظر وجود سیستم امنیتی مناسب برای موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مرکز اسناد، بیشتر مراکز مورد پژوهش؛ یعنی ۹۷/۵ درصد به وجود سیستم امنیتی مناسب اذعان داشتند و نوع سیستم امنیتی را دوربین مداربسته ذکر کردند.

از نظر در اختیار داشتن جعبه‌های مخصوص مواقع اضطراری

مهم، مسائل امنیتی ۹۸/۷۵ خیلی مهم و بحث آموزش ۶۵ درصد خیلی مهم را ذکر کردند.

همچنین بیشتر مدیران و مسئولان با توجه به عوامل ذکر شده در سؤال از اجرای مدیریت بحران در موزه، کتابخانه و مرکز اسناد خود ناراضی بودند.

نتیجه‌گیری

همان‌طور که از نتایج تفسیر پژوهش برمی‌آید، نتایج حاکی از آن است که مشکلات و موانع فراوانی درباره اجرای مدیریت بحران وجود دارد. بیشتر مسئولان از شرایط نامطلوب مدیریت بحران ناراضی بودند. نبود آموزش‌های لازم و مستمر درباره مدیریت بحران برای مدیران و کارکنان موزه‌ها، نداشتن پوشش بیمه ساختمان و مجموعه موزه‌ها، نبود برنامه کنترل بحران، نداشتن ارتباط مؤثر و مستمر با افراد و سازمان‌های متخصص و خدمات تخصصی آن‌ها در حوزه مدیریت بحران، پیش‌بینی نکردن بودجه لازم در این باره و نداشتن دانش و مهارت کافی در این حوزه از جمله مشکلات و موانعی بود که پس از تجزیه و تحلیل این سؤال به دست آمد.

یکی از مشکلات اساسی علاوه بر منابع مالی، انسانی، اداری و ساختاری نبود الگوی مناسب، به‌ویژه بر اساس اقلیم محل موزه، کتابخانه و مرکز اسناد تحت مدیریت خویش در کشور است. الگوی مدیریت بحران نقشه راه و مشخص کردن مسیر راه برای برنامه‌ریزی مناسب در ۳ حوزه پیشگیری، در وضعیت بحران و بعد از بحران بسیار مهم است. در این پژوهش با نگاهی ویژه در این باره به بررسی وضعیت تمام موارد مورد نیاز در موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مرکز اسناد فلات مرکزی ایران و ارائه الگوی مناسب بر اساس اقلیم منطقه در ۳ حوزه پیشگیری در وضعیت بحران و بعد از بحران پرداخته شد.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

بدین‌وسیله نویسندگان مقاله اعلام می‌کنند که در رابطه با انتشار مقاله ارائه‌شده، به‌طور کامل از اخلاق نشر از جمله سرقت ادبی، سوء‌رفتار، جعل داده‌ها یا ارسال و انتشار دوگانه پرهیز کرده‌اند و منافعی تجاری در این راستا وجود ندارد و نویسندگان در قبال ارائه اثر خود وجهی دریافت نکرده‌اند. همچنین کلیه حقوق استفاده از محتوا، جداول، تصاویر و غیره به ناشر محول شده است.

حامی مالی

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه دکتری نگارنده با عنوان «طراحی الگوی بومی مدیریت بحران در کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مراکز اسناد

بوده است. درباره آموزش‌های دریافتی توسط مدیر و کارمندان به ترتیب اولویت سامان‌دهی و نجات مواد و آثار آسیب‌دیده با ۶۶/۲۵ درصد و آشنایی با اصول و برنامه‌های حفاظت پیشگیرانه با ۶۳/۷۵ درصد بوده است. پاسخ‌دهندگان درباره آموزش‌های مورد نیاز مدیران به ترتیب به مشاوره با ۹۱/۲۵ درصد، توسعه برنامه آموزش کارکنان با ۹۰ درصد و مبحث بیمه با ۸۶/۲۵ درصد اشاره کردند. در بخش آموزش مورد نیاز کارمندان به ترتیب ایمنی با ۶۳/۷۵ درصد، آشنایی با اصول و استانداردهای مدیریت بحران با ۵۵ درصد و مبحث بهداشت و ایمنی با درصد بوده است. در بخش آموزش مورد نیاز مدیر و کارمندان به ترتیب انجام تمرینات و مانور مواقع بحران با ۷۶/۲۵ و ارزیابی خطر با ۴۶/۲۵ درصد بیشترین آموزش‌های مورد نیاز مدیران و کارمندان بوده است.

درباره مشکلات و موانع موجود مدیریت بحران در موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مرکز اسناد وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی به این ترتیب است که ۶۳/۷۵ درصد مدیران و مسئولان موزه‌ها، کتابخانه‌ها و مرکز اسناد مورد پژوهش با این نظر که «مدیریت ارشد مدیریت بحران را یک اولویت در نظر نمی‌گیرد موافق بودند»، ۶۷/۵ درصد مدیران و مسئولان با این نظر که «فشارهای سایر خدمات زمان کمی برای اجرای مدیریت بحران می‌گذارد» مخالف بودند. درباره «دانش و مهارت کافی برای اجرای مدیریت بحران در موزه وجود دارد»، ۴۰ درصد رأی ممتنع و ۳۳/۷۵ درصد مخالف بودند. درباره «بودجه کافی برای اختصاص دادن به مدیریت بحران»، ۹۶/۲۵ درصد موافق این بودند که بودجه کافی وجود ندارد. درباره گویه «طراحی یا نگهداری از ساختمان‌ها اجرای مدیریت بحران را مشکل کرده است»، ۲۰ درصد موافق و ۳۸/۷۵ درصد نه موافق و نه مخالف و ۳۸/۷۵ درصد مخالف بودند. درباره مبحث کافی بودن آموزش ارائه‌شده برای مدیریت بحران ۶۳/۷۵ درصد آن‌ها مخالف این نظر بودند. درباره بحث «رضایت‌بخش بودن نظم موجود در موزه» نیز ۲۰ درصد موافق، ۵۳/۷۵ درصد نه موافق و نه مخالف و ۲/۵ درصد نیز مخالف این گزینه بودند. درباره گویه «کارمندان ما به اندازه کافی نیست» ۴۲/۵ درصد نه موافق و نه مخالف و ۴۰ درصد نیز مخالف این گزینه بودند.

نتایج حاصل گویه‌های عوامل مؤثر بر مدیریت بحران مؤثر در موزه، کتابخانه و مرکز است، بیانگر این است که بیشتر عوامل مطرح‌شده درباره بحث مدیریت بحران در این موزه‌ها از اهمیت بالایی برخوردارند. این عوامل عبارت‌اند از: آماده‌سازی برنامه کنترل بحران (سوانح) ۱۰۰ درصد خیلی مهم و مهم، بررسی برنامه کنترل بحران ۸۶/۲۵ درصد خیلی مهم، ارتباط با برنامه‌ریزان شرایط اضطراری شهری ۶۳/۷۵ درصد خیلی مهم، شرایط ساختمان‌های مراکز ۷۳/۷۵ درصد نسبتاً مهم، در دسترس بودن وسایل و تجهیزات ۶۱/۲۵ درصد نسبتاً مهم، مسائل ایمنی و بهداشت ۷۳/۷۵ درصد نسبتاً مهم، بیمه ۷۱/۲۵ درصد خیلی

میراث فرهنگی فلات مرکزی ایران» است که در دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان، دانشکده علوم انسانی، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی انجام شده است.

مشارکت نویسندگان

نویسندگان به یک اندازه در نگارش مقاله مشارکت داشته‌اند.

تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌کنند در انجام این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافی برای ایشان وجود نداشته است و منافع شخصی مادی و غیرمادی ایشان در روند پژوهش و نتایج آن تأثیرگذار نبوده است.

References

- [1] Akbar Ahmadi, S. A., Rasuli, R., Rajabzadeh Ghatari, A., & Pooya, P. (2012). [Presenting a crisis management model with emphasis on human resources management system for hospitals of Tehran (Persian)]. *Journal of Public Administration*, 4(10), 1-24. [\[Link\]](#)
- [2] Beitollahi, A. (2022). [*The basics of subsidence and its challenges in the country's cultural heritage* (Persian)]. Paper presented at: Ministry of Cultural Heritage, Tourism and Handicrafts. 10 January, 2022; Tehran, Iran.
- [3] Canadian Conservation Institute. (2002). *General precautions for storage areas*. Ottawa: Canadian Conservation Institute. [\[Link\]](#)
- [4] Daneshnoran, M. (1997). [Investigating how to preserve and take care of library materials in special libraries in Tehran (Persian)] [MA thesis]. Tehran: Islamic Azad University.
- [5] al-Naqipour, R., & Bahrami, T. (2015). [*Crisis management: With a natural, cultural, social and social security approach* (Persian)]. Tehran: Arad Kitab. [\[Link\]](#)
- [6] Givechi, S., & Honarmandrad, S. (2016). [*Crisis management – Planning* (Persian)]. Tehran: Andishehsara Publications. [\[Link\]](#)
- [7] Werner, J. (1992). *Keeping the museum collection in storage* [M. Vahdati, Persian trans.]. Tehran: Institute of Cultural Studies and Research. [\[Link\]](#)
- [8] Egyptian Heritage Rescue Foundation (EHRF). (2018). *Heritage at Risk: Emergency Evacuation of - Heritage Collections. Thanks to the efforts of the Egyptian Heritage Rescue Foundation (EHRF)* (M. Hadian Dehkordi, & F. S. Madani, Persian trans.). Tehran: Research Institute of Cultural Heritage and Tourism. [\[Link\]](#)
- [9] Farhoodi, F. (2015). [Indigenization of crisis management in the libraries of research institutes affiliated to the Ministry of Science, Research and Technology of Iran according to the 31000 standard and presenting a proposed model (Persian)] [PhD dissertation]. Tehran: Islamic Azad University.
- [10] Hackman, W. (2017). *Action guide in emergency situations in cultural centers* [M. Hadian Dehkordi, F. Madani, & P. Abdulahi, Persian Trans.]. Tehran: Research Institute of Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism. [\[Link\]](#)
- [11] Hekmat, M. (2011). [Management of the museum crisis in the world and providing a solution for the museum in Iran (with an emphasis on the earthquake)(Persian)] [MA thesis]. Tehran: University of Tehran.
- [12] Heritage Collections Council. (1998). *reCollections: Caring for collections across Australia: Handling, transportation, storage and display*. Canberra: Heritage Collections Council. [\[Link\]](#)
- [13] Hemati, M. (2015). [*Introducing crisis management models and presenting a comprehensive model* (Persian)]. Paper presented at: The first scientific research conference on new findings of management sciences, entrepreneurship and education in Iran, Tehran, Iran, 14 September 2015. [\[Link\]](#)
- [14] Hosseini, M. (2008). [*Crisis management* (Persian)]. Tehran: Shahr Publishing Institute. [\[Link\]](#)
- [15] Hosseini, Y., & Damnabi Asl, A. (2011). [The impact of strategic management on the quality of crisis management case study: Railway Transportation industry (Persian)]. *Emergency Management*, 1(2), 77-86. [\[Link\]](#)
- [16] ISO 31000. (2009). Risk management principles and guidelines. Retrieved from: [\[Link\]](#)
- [17] Khanke, H. (2008). [Designing a health service delivery model during natural disasters: astudy (Persian)] [PhD dissertation]. Tehran: Iran University of Medical Sciences.
- [18] Niknam, M. (2002). [Coordinated planning to deal with disasters in archives, libraries and document centers (Persian)]. *Book of the Month (General)*, 8(56), 28-29. [\[Link\]](#)
- [19] Niknam, M. (1984). [*Conservation of books: A manual on the care, repair and restoration* (Persian)]. Tehran: Scientific Documents and Documents Center. [\[Link\]](#)
- [20] Matthews, G., Smith, Y., & Knowles, G. (2016). *Disaster management in archives, libraries and museums*. Oxfordshire: Routledge. [\[Link\]](#)
- [21] Muir, A., & Shenton, S. (2002). If the worst happens: The use and effectiveness of disaster plans in libraries and archives. *Library Management*, 23(3), 115-123. [\[DOI:10.1108/01435120210697216\]](#)
- [22] Myer, R. A., Conte, C., & Peterson, S. E. (2007). Human impact issues for crisis management in organizations. *Disaster Prevention and Management*, 16(5), 761-770. [\[DOI:10.1108/09653560710837055\]](#)
- [23] Najafi, A. (1995). [Examining the state of the National Library of the Islamic Republic of Iran and providing solutions to achieve the desired situation (Persian)] [MA thesis]. Tehran: University of Tehran.
- [24] Parsa Moein, S., Tabibi, S. J., & Khanke, H. (2019). [*Designing a disaster risk management model for Iranian hospitals* (Persian)]. Paper presented at: 9th International Congress on Health in Accidents and Disasters, Tehran, Iran, 15 June 2019. [\[Link\]](#)
- [25] Rosenthal, A., Hart Paul, T., & Charles Michael, T. (2003). [World of crises and crisis management (Persian)]. *Danesh-e-Entezami*, 4(4), 114-133. [\[Link\]](#)
- [26] Samadi, Y. (2004). [*The set of laws, regulations, charters, grants and agreements of the country's cultural heritage* (Persian)]. Tehran: National Cultural Heritage Organization. [\[Link\]](#)
- [27] Varlamoff, M. T., & Plassard, M. F. (2004). *Survey on disaster planning in national libraries*. Paper presented at: World Library and Information Conference 70th FLA General Conference and Council, Buenos Aires, Argentina, 22-27 August 2004. [\[Link\]](#)
- [28] Visi, A. (2009). [*Crisis management solutions in the preventive protection program of collections* (Persian)]. Paper presented at: The First National Conference on Engineering and Management of Infrastructures, Tehran, Iran, 23 October 2009. [\[Link\]](#)
- [29] Wegscheider, S., Post, J., Zosseder, K., Mück, M., Strunz, G., " & Riedlinger, T., et al. (2011). Generating tsunami risk knowledge at community level as a base for planning and implementation of risk reduction strategies. *Natural Hazards and Earth System Sciences*, 11(2), 249-258. [\[Link\]](#)